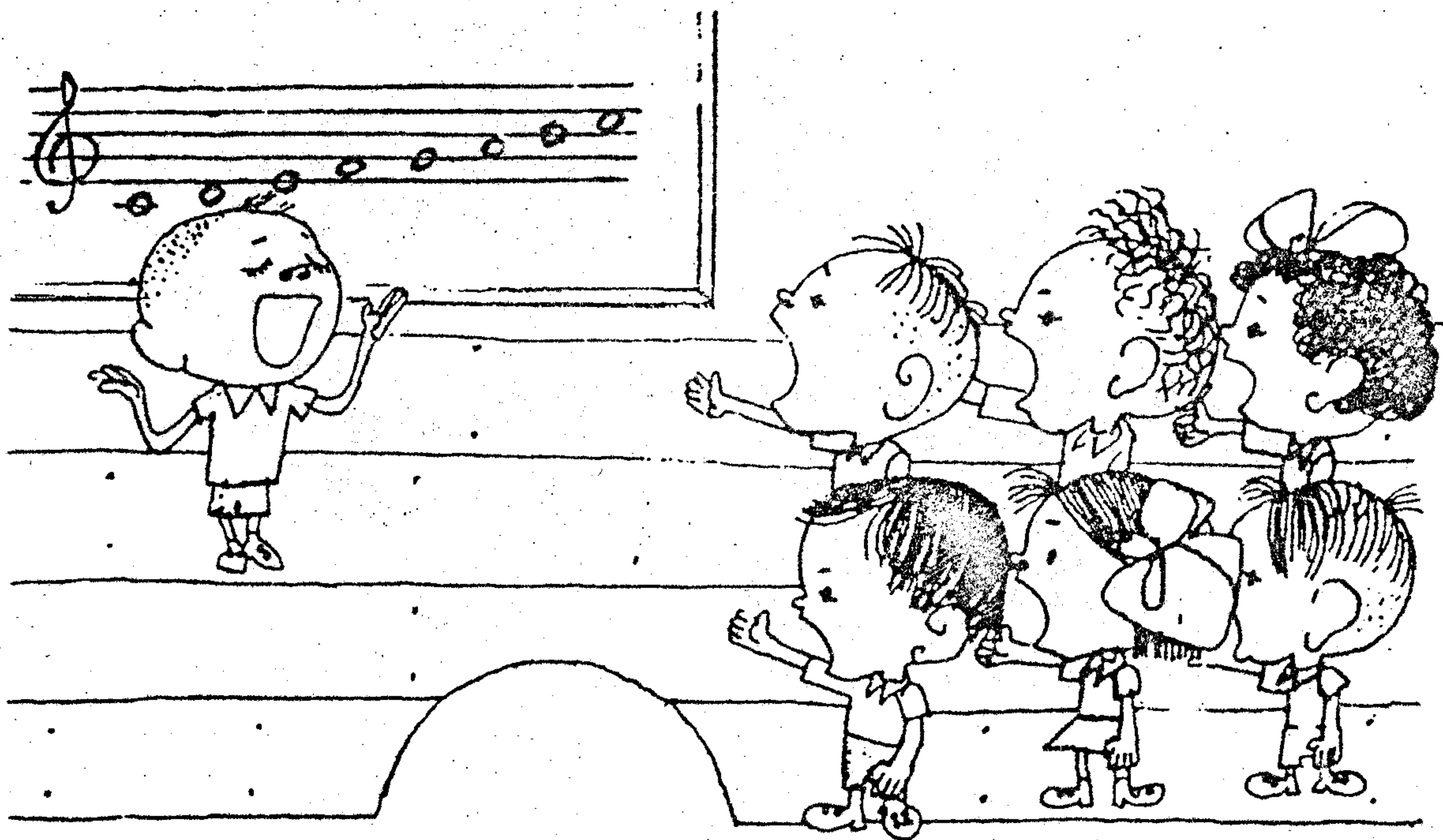

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З СОЛЬФЕДЖІО

II клас

Методичний посібник

КИЇВ – 2003

Робочий зошит з сольфеджіо. 2 клас: Методичний посібник
/ Упор. І.Є. Ткаченко. – К.: ДАКККіМ, 2003. – 40 с.

Упорядник

І.Є.Ткаченко, викладач
ДМШ № 2 м. Суми

Рецензенти:

Т.Б. Борисова, доцент, засл.
працівник культури України
М.П. Коваль, викладач-методист
Сумського вищого училища
мистецтв і культури
ім. Д.С.Бортнянського;

Методичний посібник “Робочий зошит з сольфеджіо” І.Є. Ткаченко адресований учням 2 класу початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. Назване видання покликане полегшити сприйняття навчального матеріалу учнями і допомогти батькам перевіряти домашні завдання.

Для викладачів та учнів початкових шкіл естетичного виховання.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальний посібник “Робочий зошит з сольфеджіо, 2 клас” є продовженням розпочатої серії подібних видань, підготовленої викладачем Сумської дитячої музичної школи № 2 Ткаченко І.Є. – у 2002 році вийшов аналогічний посібник для першокласників. Педагоги дитячих музичних шкіл мали можливість переконатися в доцільності та практичній ефективності збірки – її застосування значно полегшує сприйняття нового матеріалу, виклад зацікавлює учнів. Автор вдало розподіляє матеріал стосовно надбання учнями перших навичок нотного письма та забезпечує можливість перевірки домашніх завдань батьками. Надання навчальному посібнику форми своєрідного робочого зошиту дозволяє зібрати разом різноманітні аспекти опанування сольфеджіо і теорії музики. Такий комплексний підхід помітно підвищує ефективність навчально-виховного процесу на заняттях з предметів теоретичного циклу ДМШ.

Як і в попередньому посібнику, навчальний матеріал викладено у відповідності з основними темами та розділами програми курсу сольфеджіо – тональності (гами), інтервали, метро-ритм. Крім того, додається ознайомлення з будовою мелодії, з секвенцією. У кожному розділі дітям пропонуються цікаві завдання практичного характеру – вписати необхідні пропущені елементи, побудувати інтервали та акорди, знайти знайомі музичні елементи в художніх зразках. Характер багатьох завдань наближається до так званих “тестових”, що вимагають аналізу, синтезу вивченого та стимулюють прагнення учня до запам’ятовування попереднього матеріалу. Подібні завдання використовуються на сучасних шкільних олімпіадах із багатьох предметів, сприяють цілісному охопленню вивченого явища, дають змогу підсумувати матеріал.

Звичайно, подібний посібник має використовуватися поряд з іншим, в якому містяться приклади для співу, вокально-інтонаційні вправи. Але його роль в заощадженні часу уроку, в створенні наочного, зрозумілого викладу та практичного закріплення теоретичного матеріалу важко переоцінити. Позитивною є також спроба ввести творчі вправи (дописування мелодій). Використовується багато позитивних моментів, застосованих й у першому посібнику – нескладні формулювання основних теоретичних понять, пусті сторінки з нотними станами для запису диктантів, цікаві ритмічні вправи. Посібник отримав

позитивні відгуки батьків, які разом з дітьми опанували основи музичної грамоти. Зримість обсягу завдань, зібраних разом в одному розділі робочого зошиту сприяє подоланню розпорошення уваги учнів, більш організованій підготовці дітей до уроку.

Навчальний посібник "Робочий зошит з сольфеджіо, 2 клас" пройшов апробацію в Сумських дитячих музичних школах №№ 1, 2 та отримав позитивні відгуки педагогів.

Методичний посібник розрахований на початковий етап навчання юних музикантів, покликаний полегшити сприйняття нового матеріалу, ефективно використовувати робочий час на уроках сольфеджіо, зробити процес навчання цікавим і доступним.

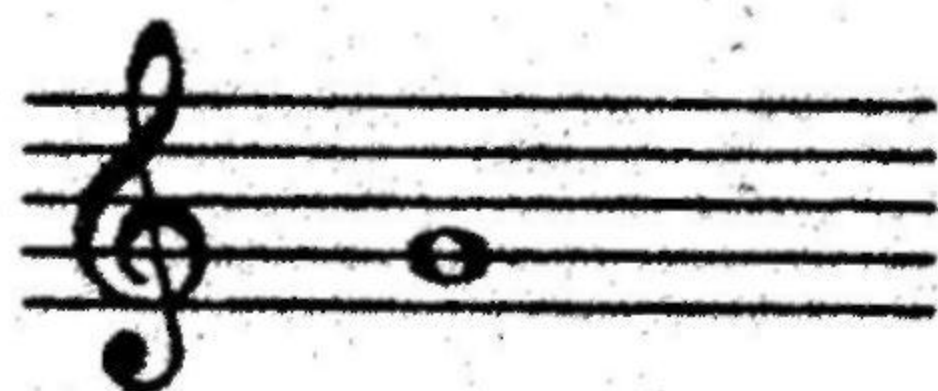
Для викладачів та учнів початкових шкіл естетичного виховання.

Коваль М.П., викладач-методист відділу
теорії музики Сумського вищого училища
мистецтв і культури ім. Д.С. Бортнянського

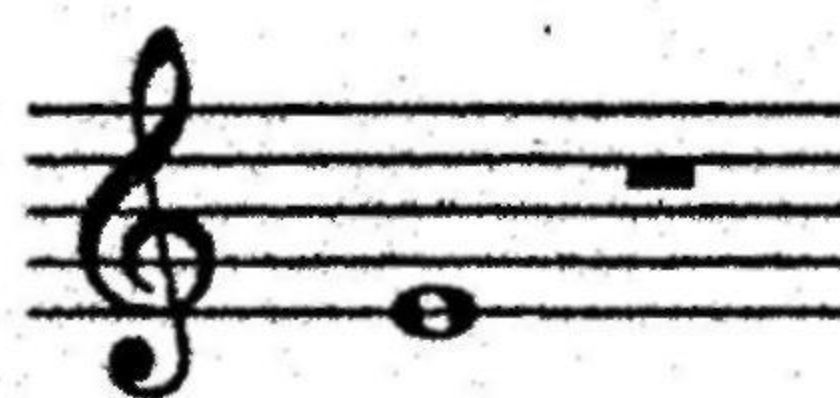
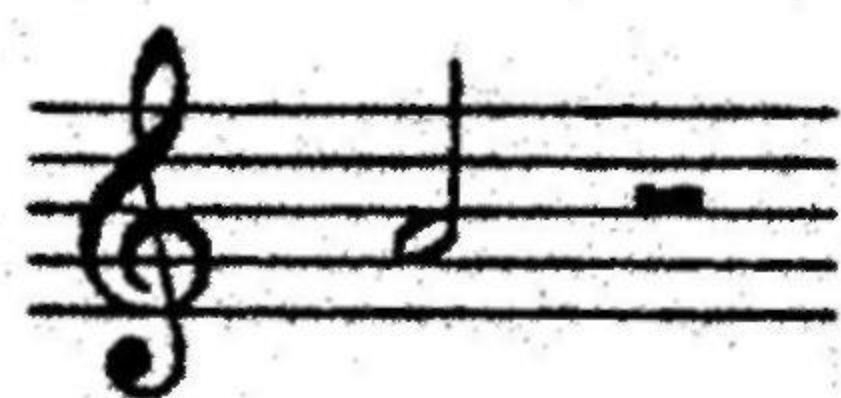
ПОВТОРЕННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА 1 КЛАС

Нотне письмо

1. Записати назви ключів:

2. Підписати тривалості нот і пауз:

3. Стрілками вказати дію знаків:

понижує звук на півтон

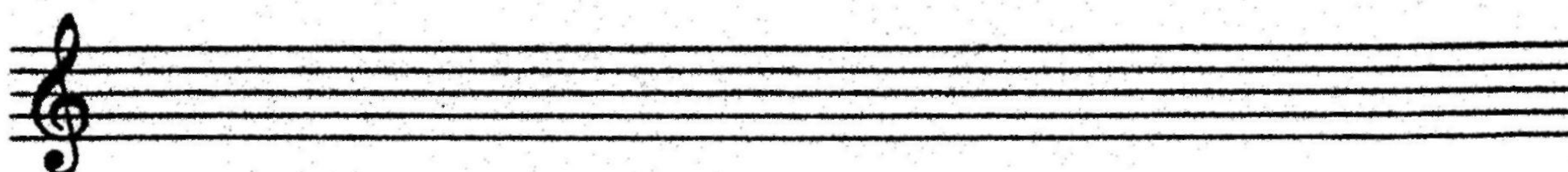
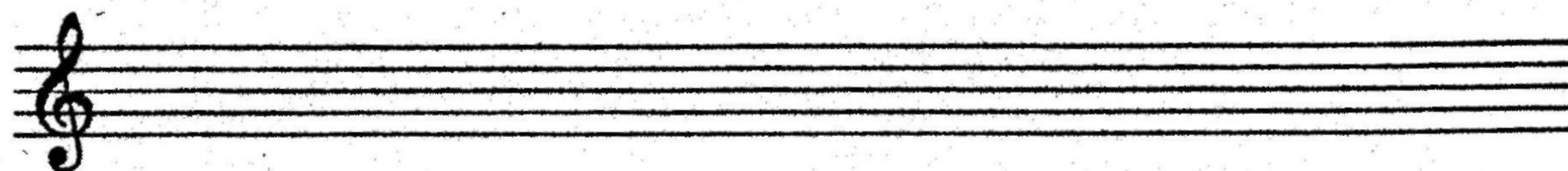
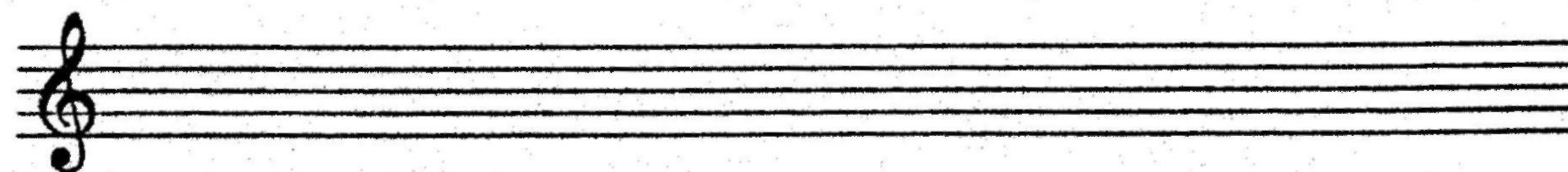
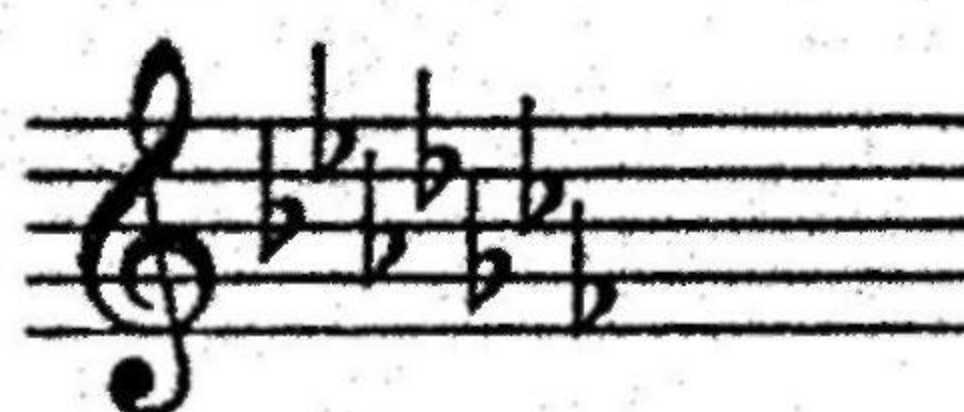
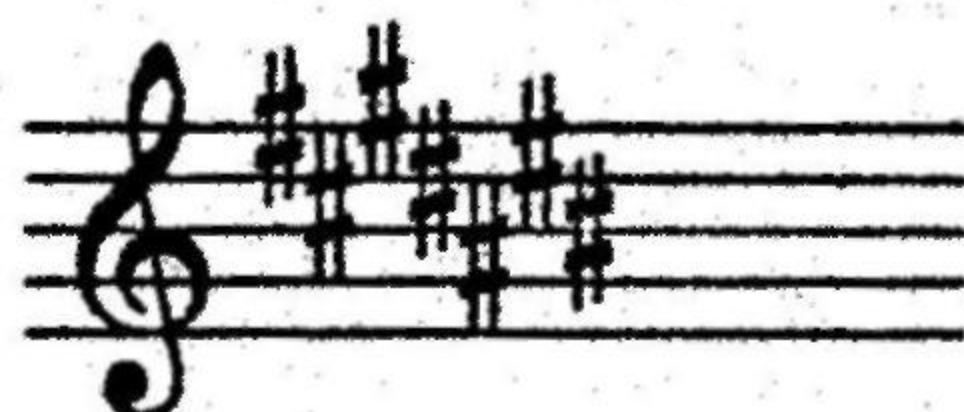

скасовує дію знаків

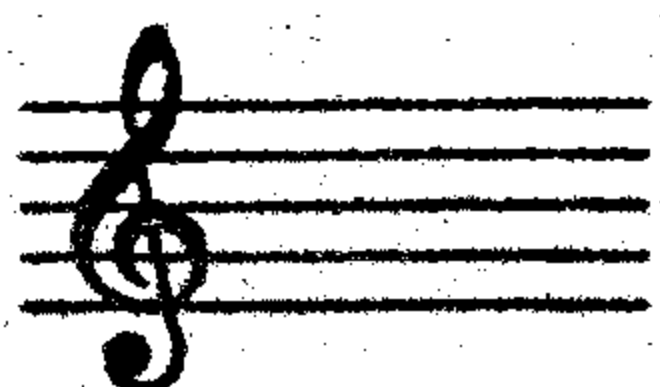
підвищує звук на півтон

Порядок знаків в гамах:

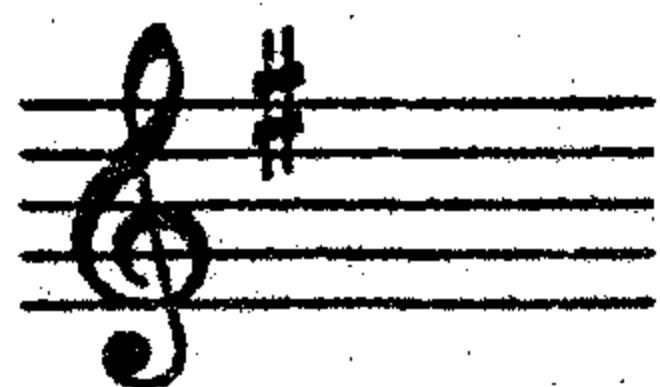

Знаки в гамах

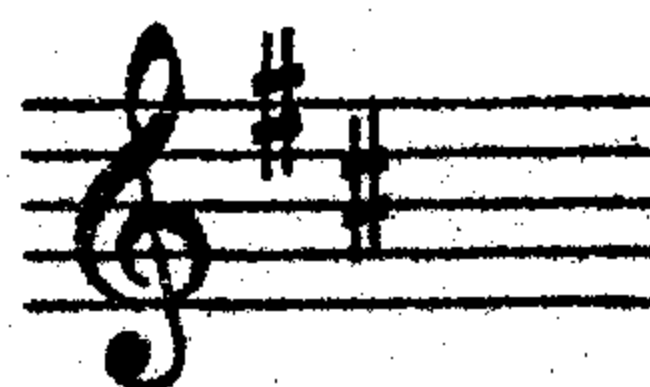
До мажор

Соль мажор

Ре мажор

Фа мажор

Стійкі ступені:

I III V

Нестійкі ступені:

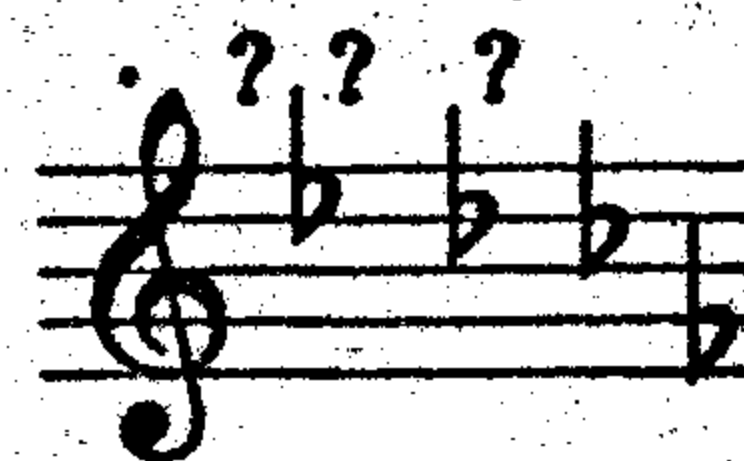
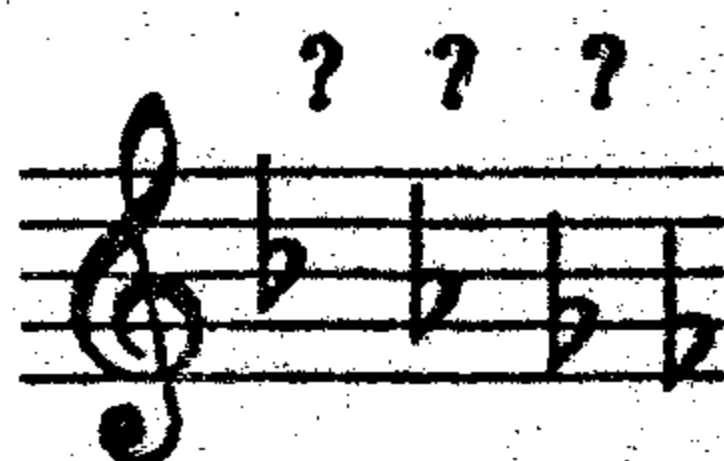
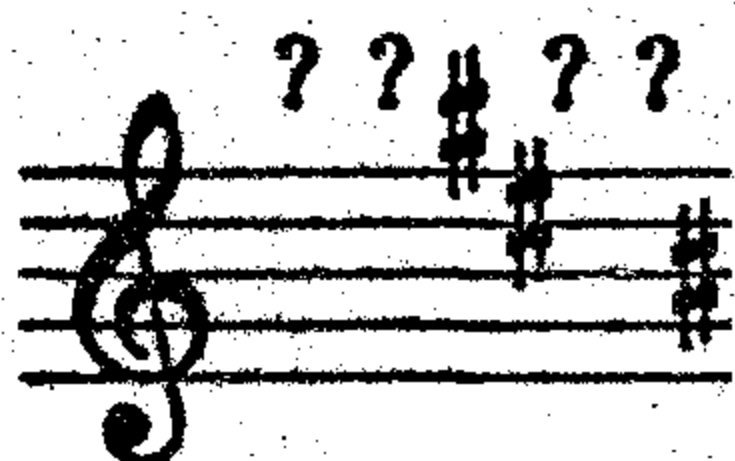
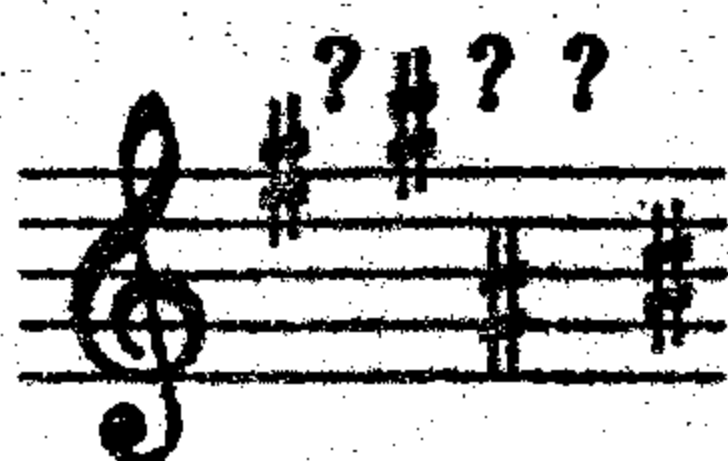
VII II IV VI

Увідні ступені

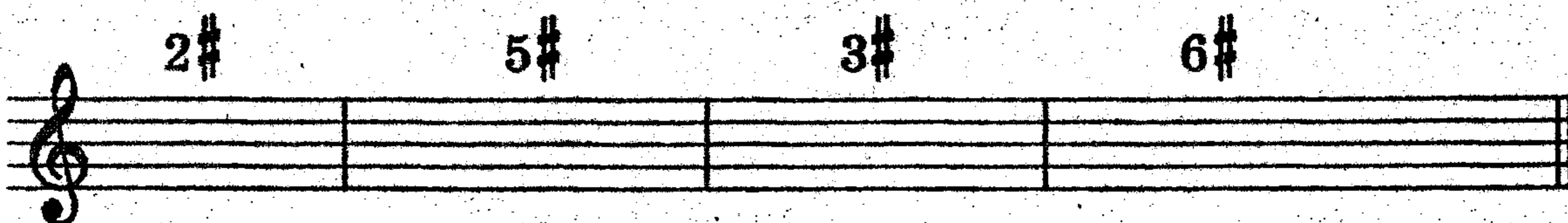
VII II

1 ступінь гама називається тонікою

4. Дописати пропущені # і b:

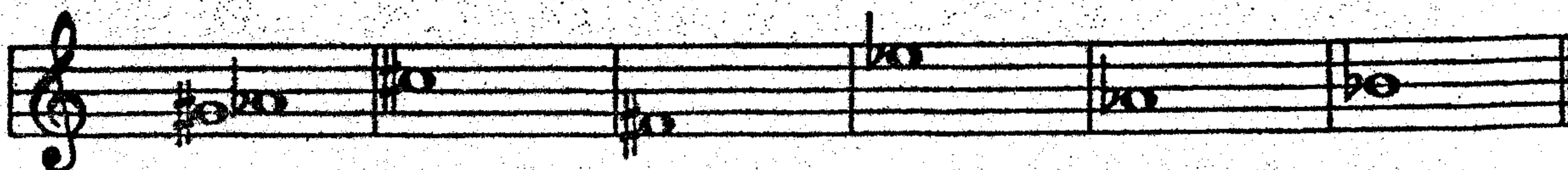
5. Записати по порядку #:

6. Записати по порядку b:

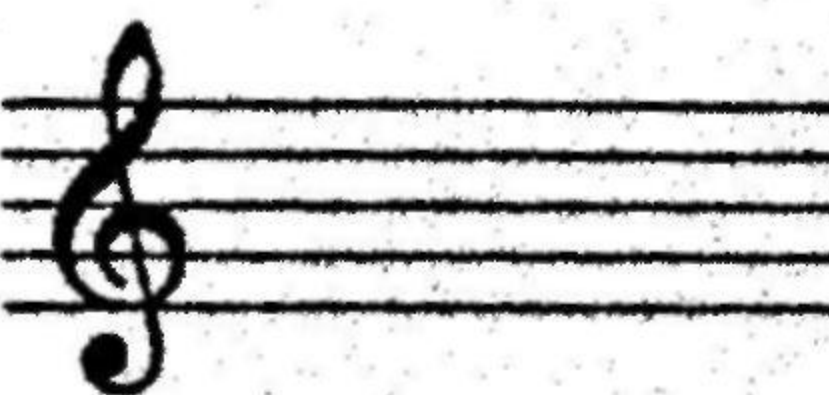
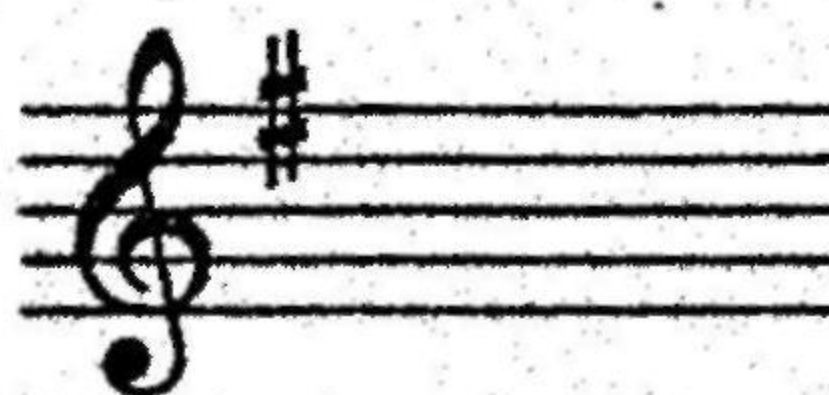

7. Дописати однаково звучачі ноти:

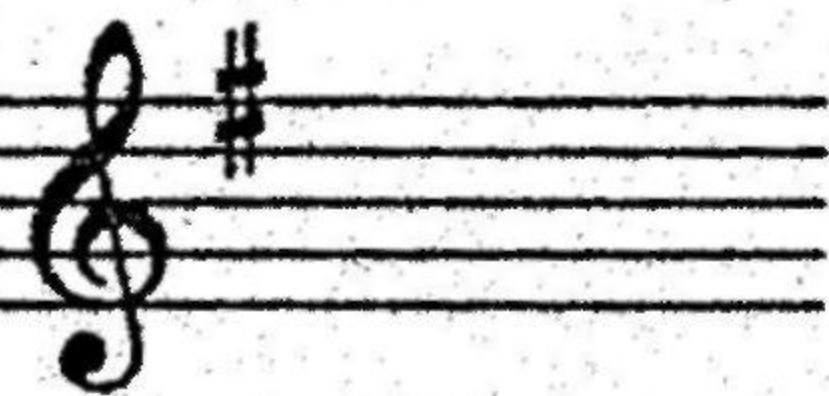
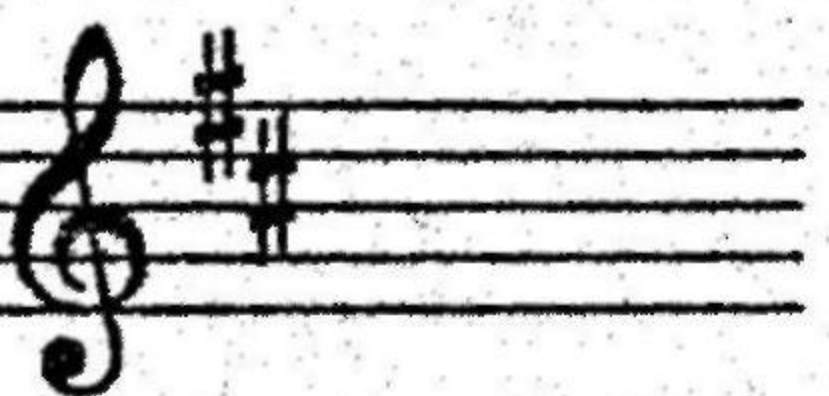
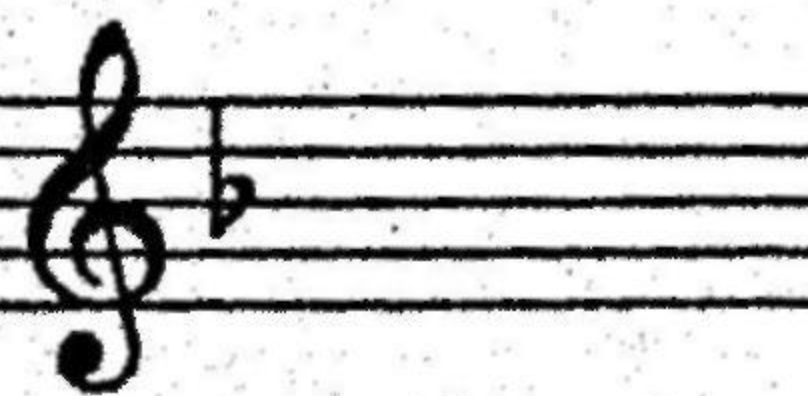

Повторення гам

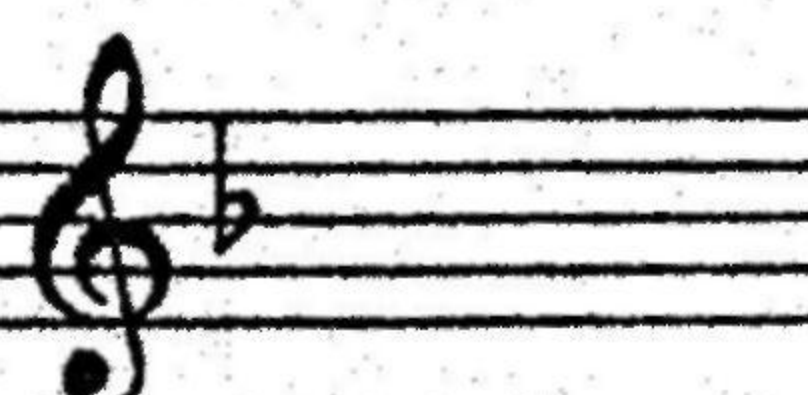
1. Записати стійкі ступені в гамах:

До мажор	Соль мажор	Ре мажор	Фа мажор
			
I III V			

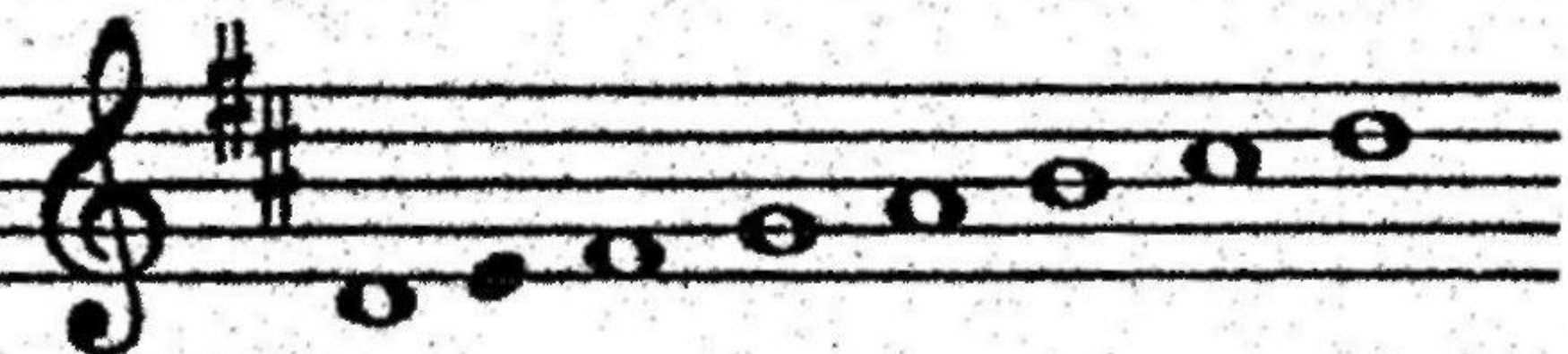
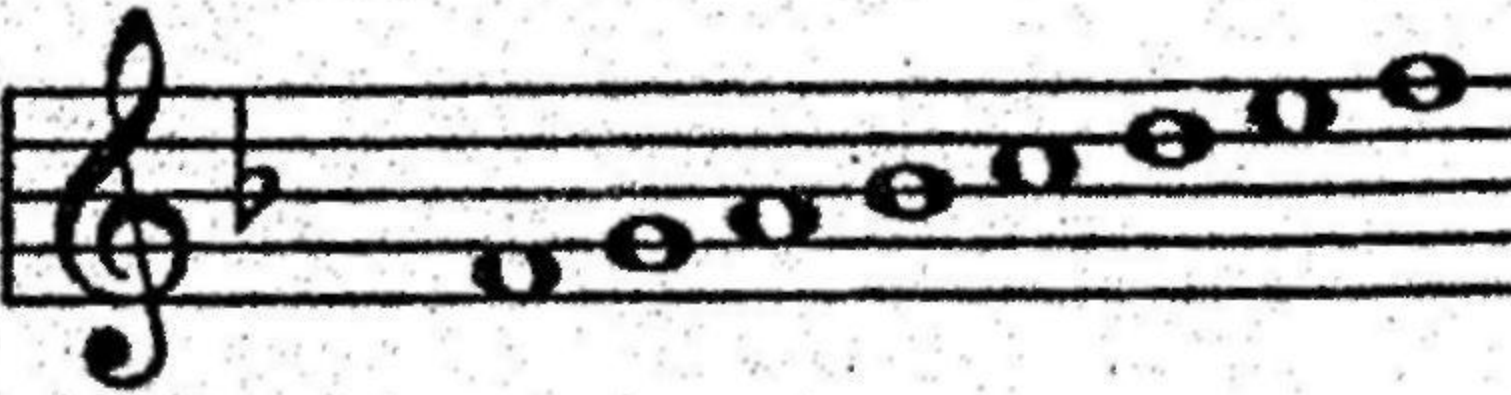
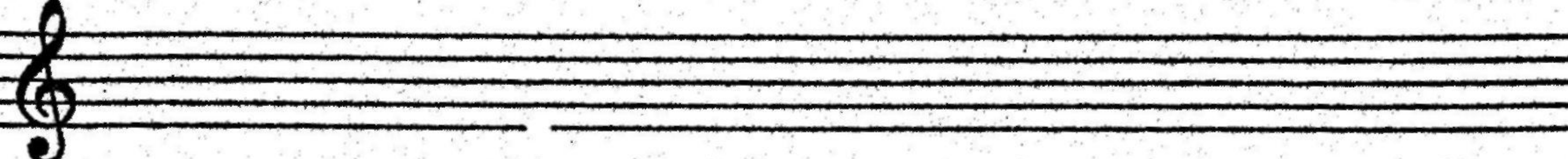
2. Записати нестійкі ступені в гамах:

До мажор	Соль мажор	Ре мажор	Фа мажор
			
VII II IV VI			

3. Записати увідні ступені в гамах, розв'язати в тоніку

До мажор	Соль мажор	Ре мажор	Фа мажор
			
VII I II			

4. Нестійкі ступені зафарбувати синім кольором, стрілками вказати розв'язання в стійкі:

Ре мажор	Фа мажор
	
	

5. Записати ступені в гамах, виставляючи знаки альтерації біля них

До мажор	Соль мажор	Ре мажор	Фа мажор
VII IV I	VII IV I	VII IV I	VII IV I

Гама сі бемоль мажор

6. Визначити тональність мелодії, записати в поданих тональностях

а) До мажор

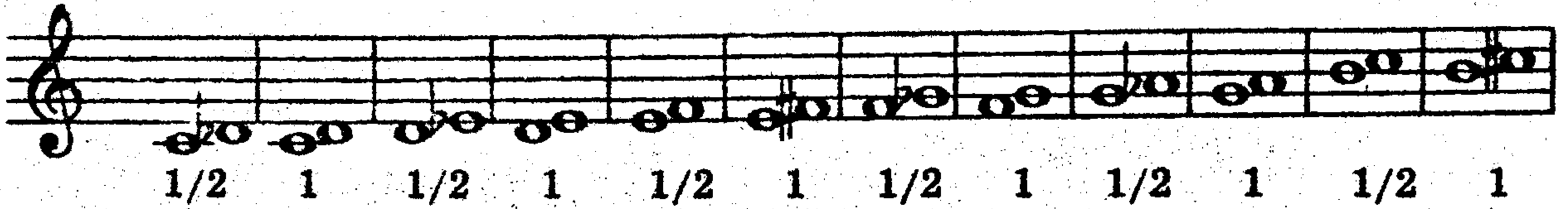
б) Ре мажор

в) Сі бемоль мажор

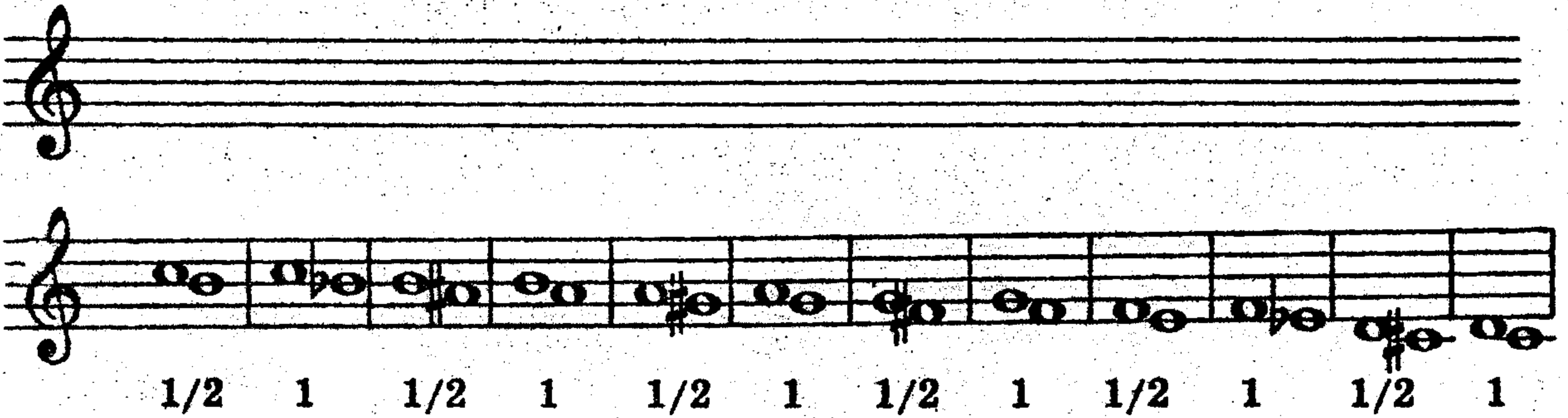

Півтон і тон

Півтон – найближча відстань між двома звуками
Тон = два півтона.

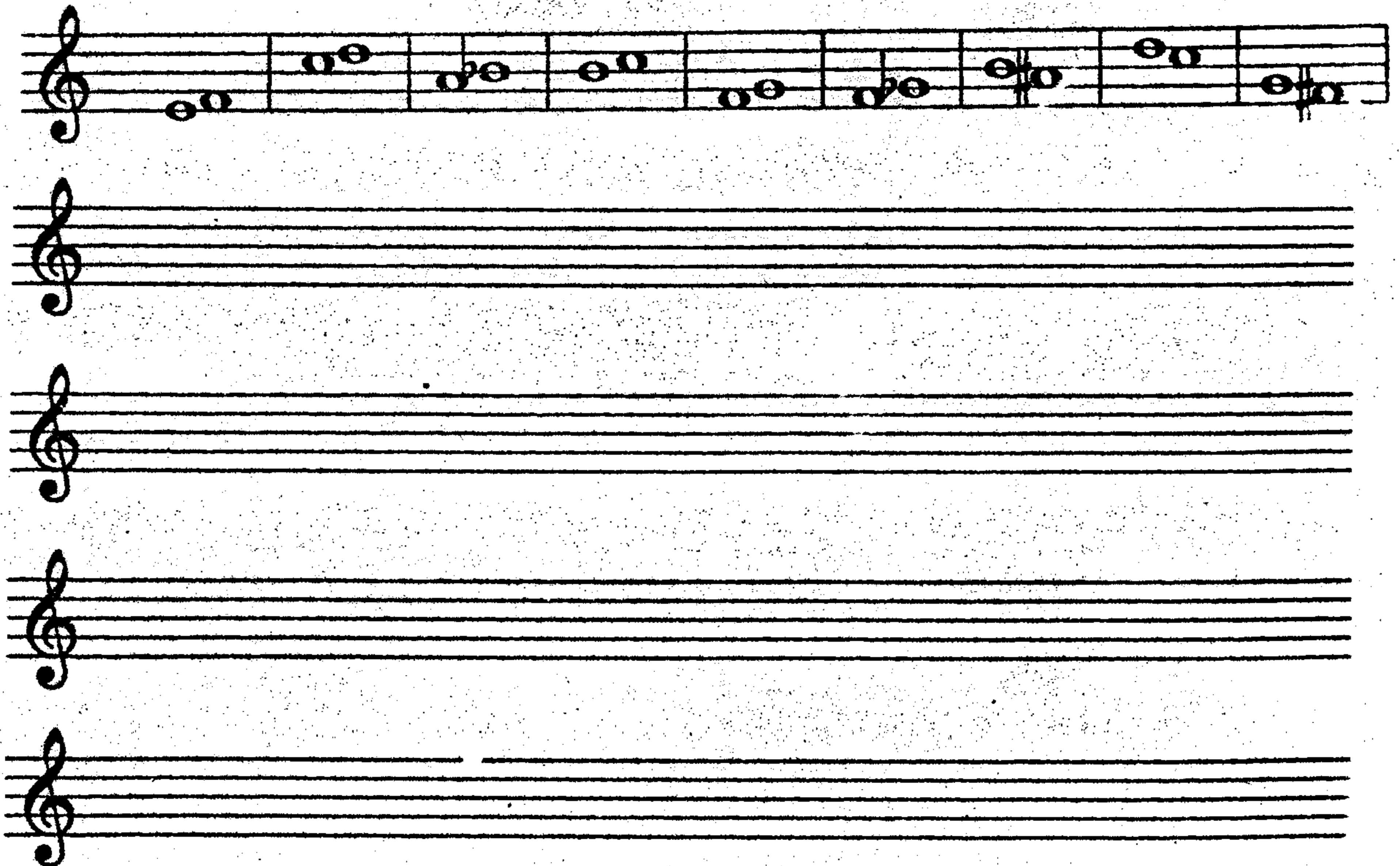

A musical staff in treble clef showing a sequence of notes: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. Below the staff, intervals are indicated: 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1.

A musical staff in treble clef showing a sequence of notes: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. Below the staff, intervals are indicated: 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1, 1/2, 1.

Визначити і підписати півтони і тони:

A musical staff in treble clef showing a sequence of notes: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. Below the staff are four empty musical staves for student work.

Будова мажорної гами:

III ст. VII ст.

1т 1т 1/2т 1т 1т 1т 1/2т   1/2т 1/2т

1т 1т 1/2т 1т 1т 1т 1/2т

2. Виписати півтони в гамах:

Соль мажор

Ре мажор

Фа мажор

Сі бемоль мажор

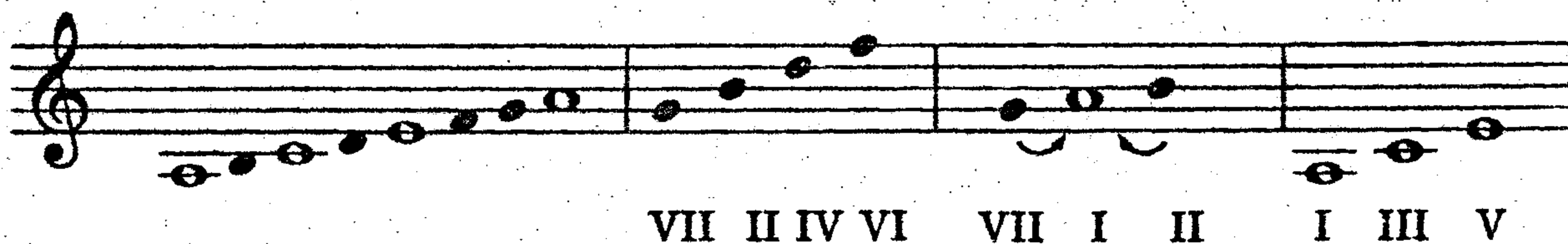
Міжорні гама

Гама – це розміщення звуків у порядку висоти, від тоніки до тоніки, вгору і вниз.

Будова міжорної гама:

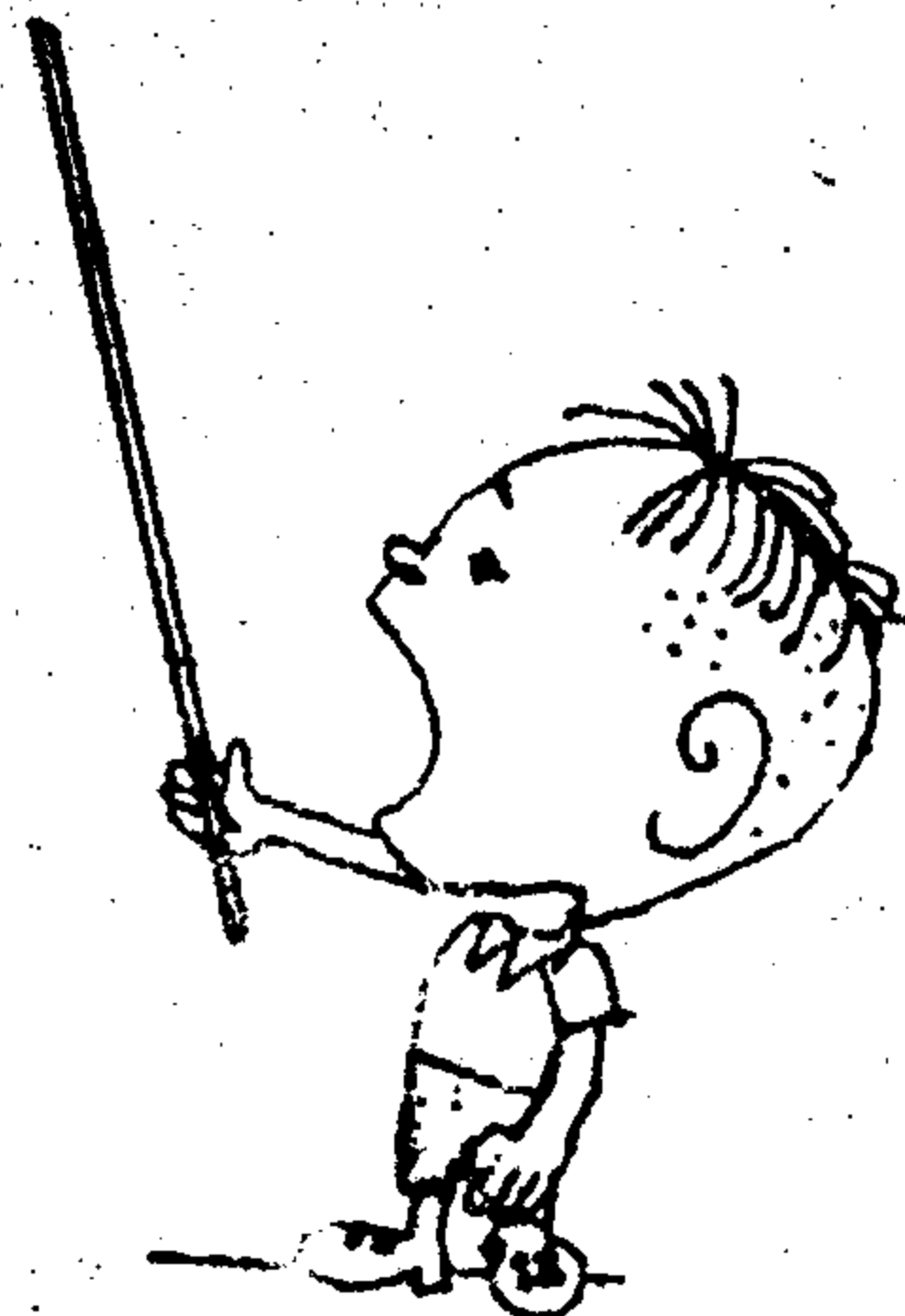
1 т 1/2 т 1 т 1 т 1/2 т 1 т 1 т

Гама ля міжор

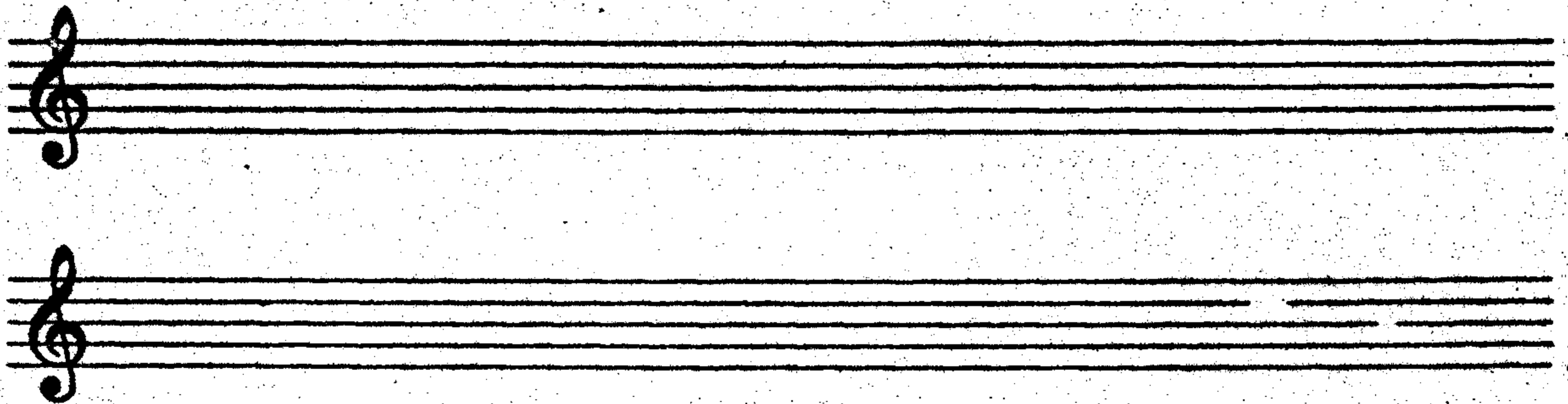
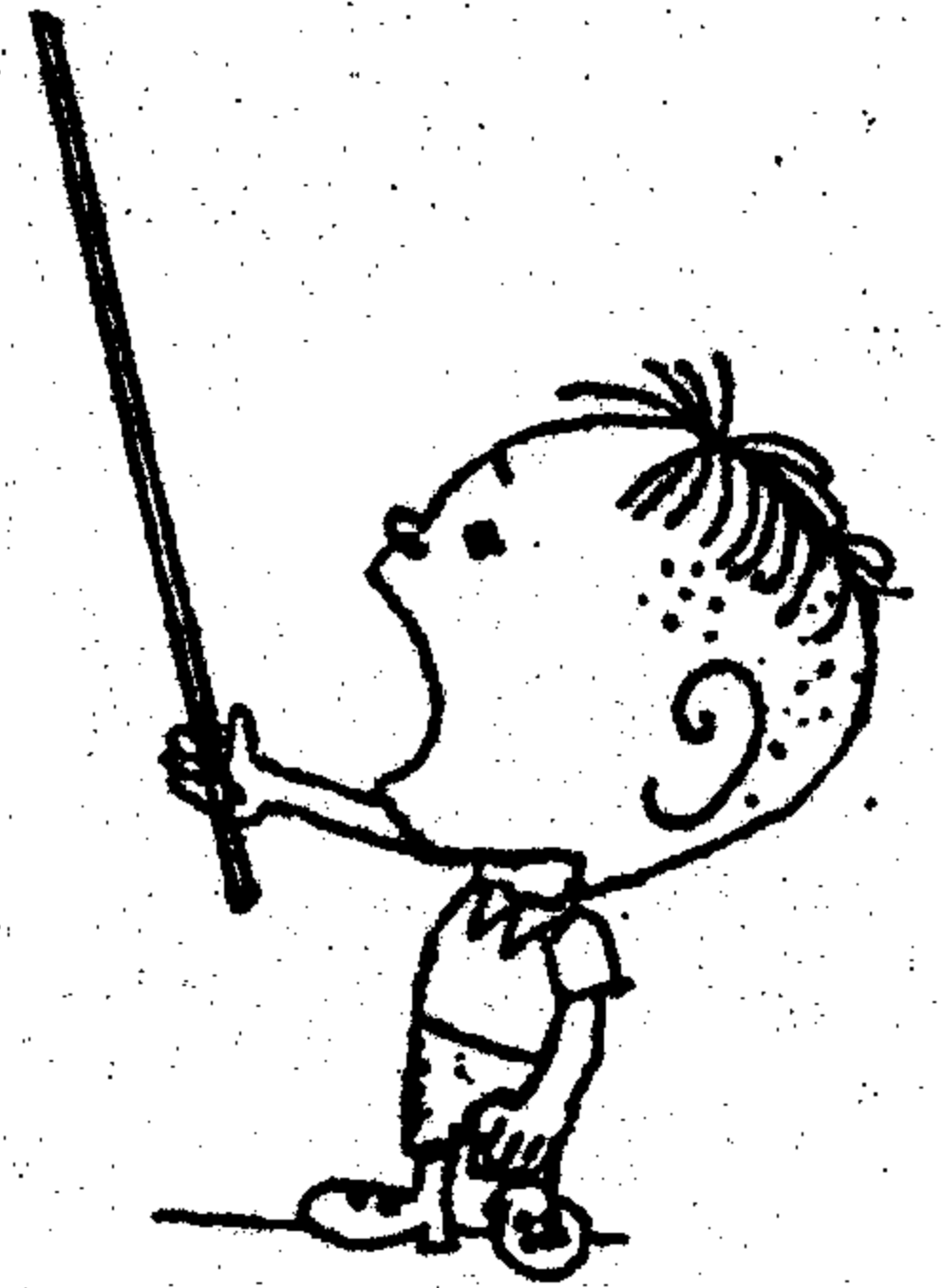
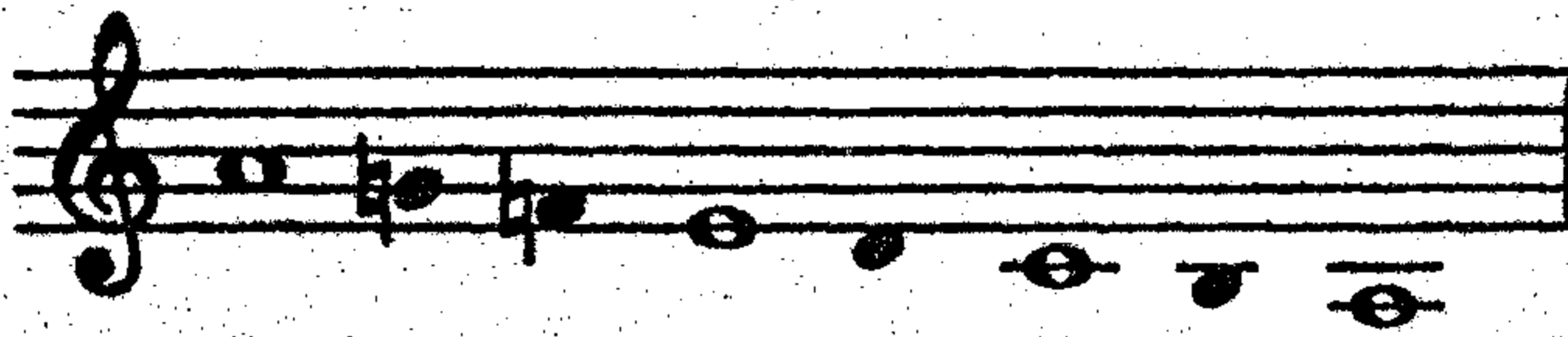
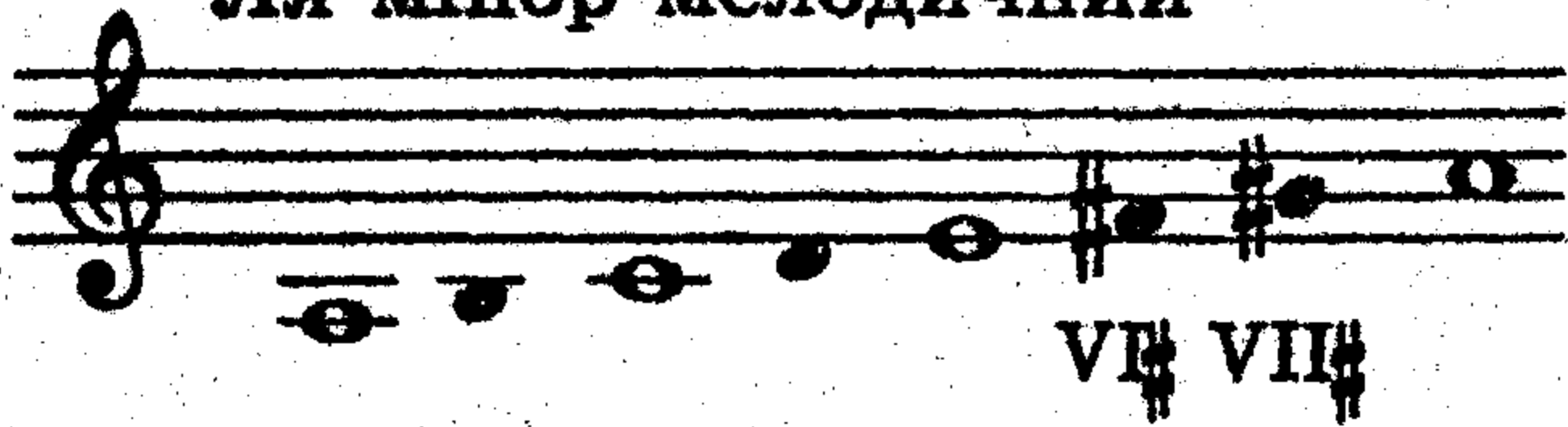
Міжорна гама має три види: натуральний, гармонічний, мелодичний. В гармонічному міжорі підвищується VII ступінь.

Ля міжор гармонічний

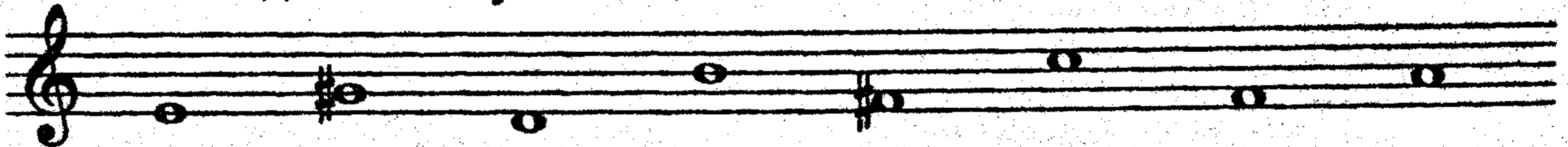

**Мелодичний мінор- при русі вгору
підвищуються VI і VII ступені,
при русі вниз- як натуральний вид**

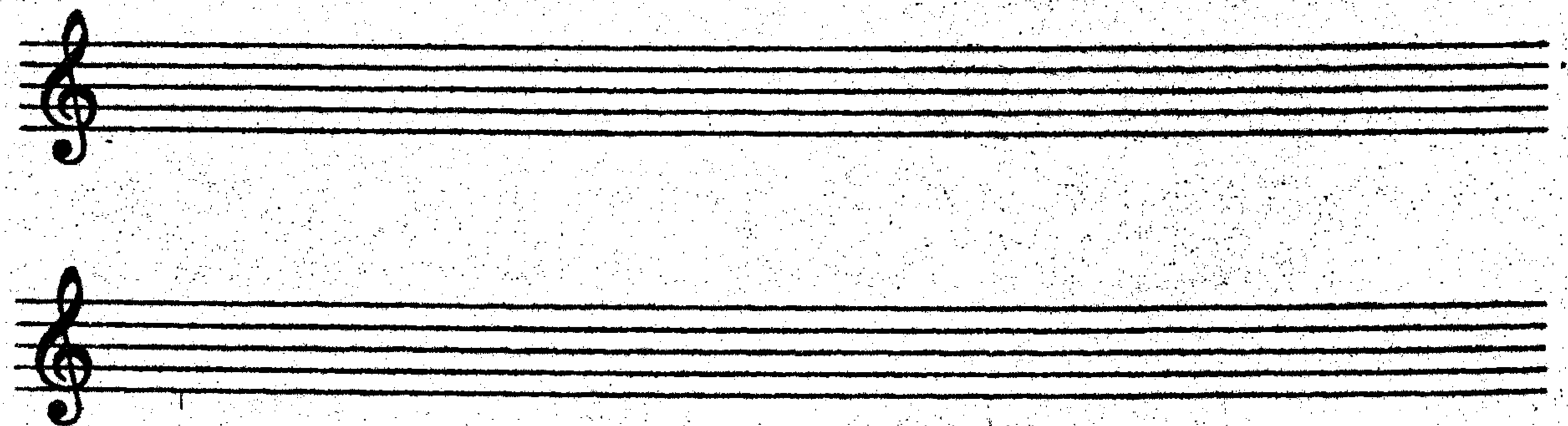
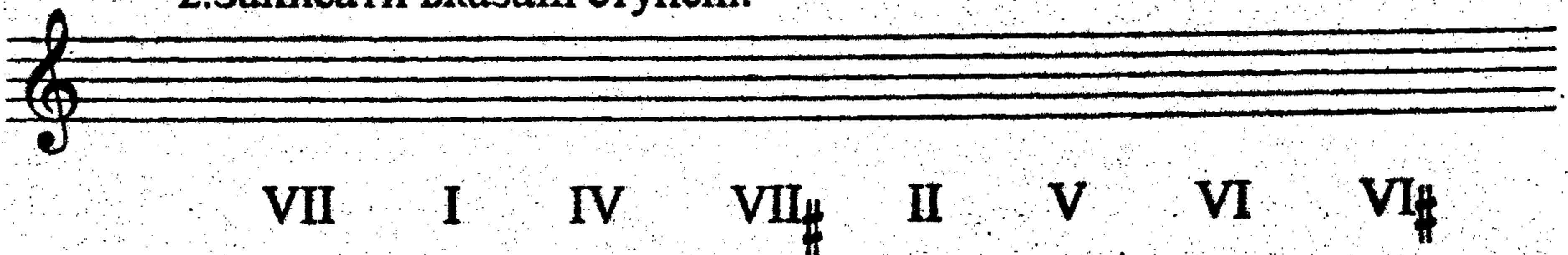
Ля мінор мелодичний

1. Підписати ступені під нотами

2. Записати вказані ступені:

Гама мі мінор

Натуральна гармонічна

мелодична

VI VII

VII II IV VI VII I II I III V

Підписати ступені під нотами:

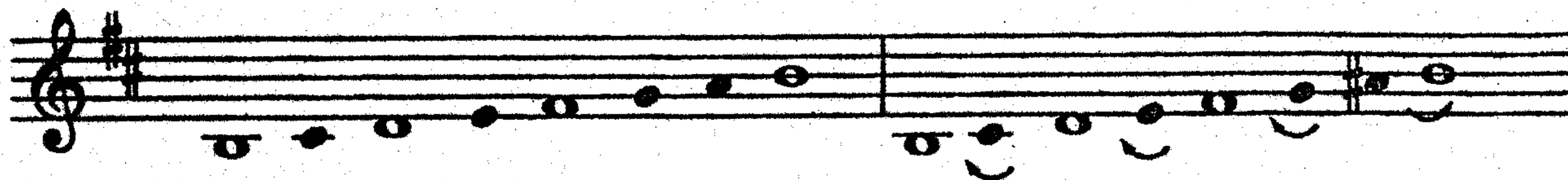
4. Записати вказані ступені:

I III VI VII# IV II V VI#

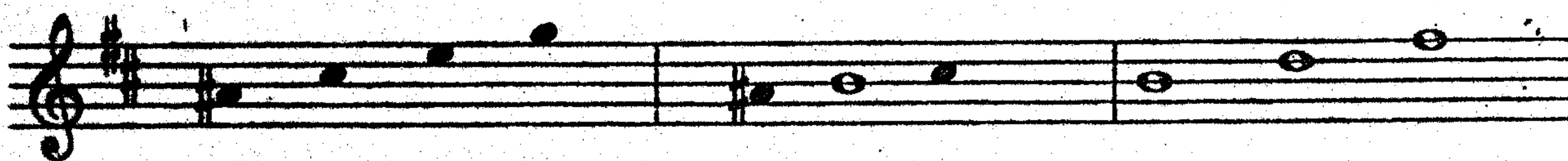
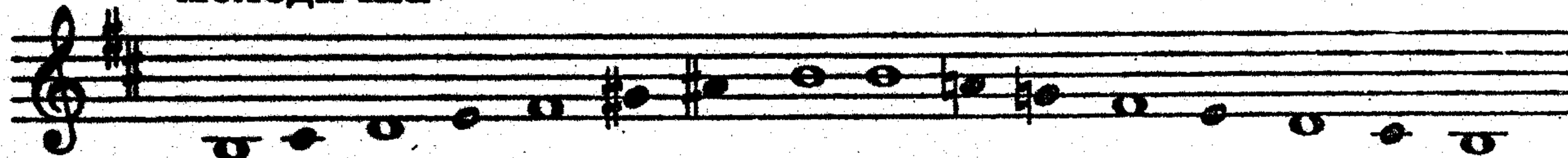
Гама сі мінор

Натуральна

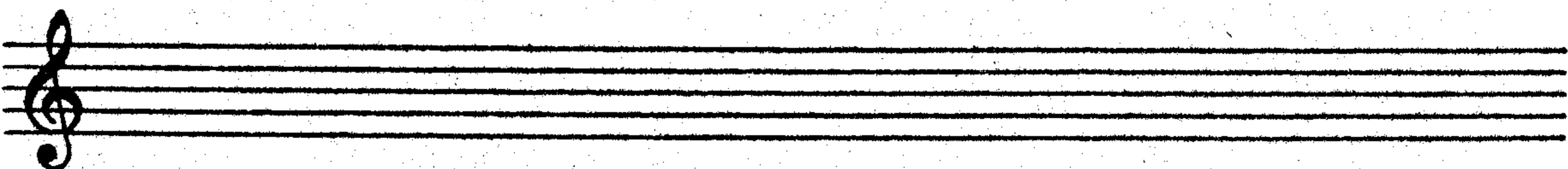
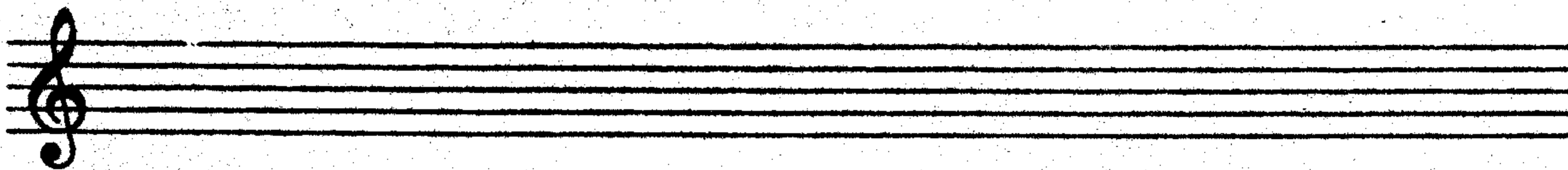
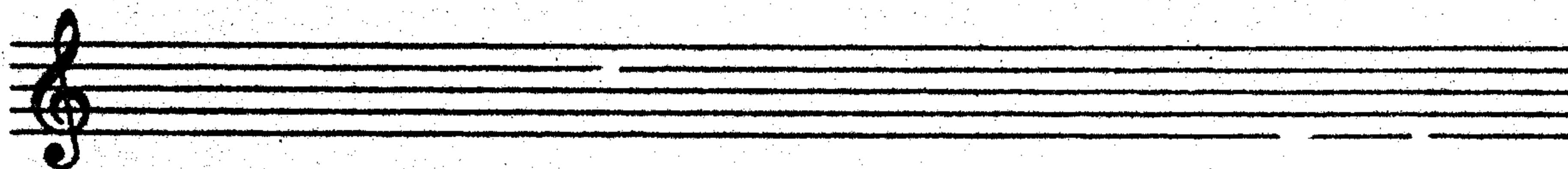
гармонічна

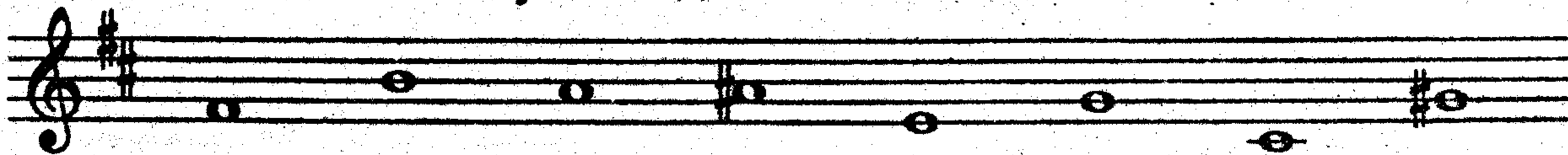
мелодична

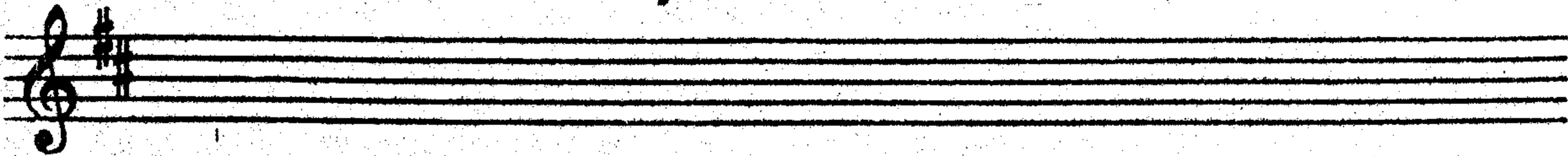
VII II IV VI VII I II I III V

5. Підписати ступені під нотами:

6. Записати вказані ступені:

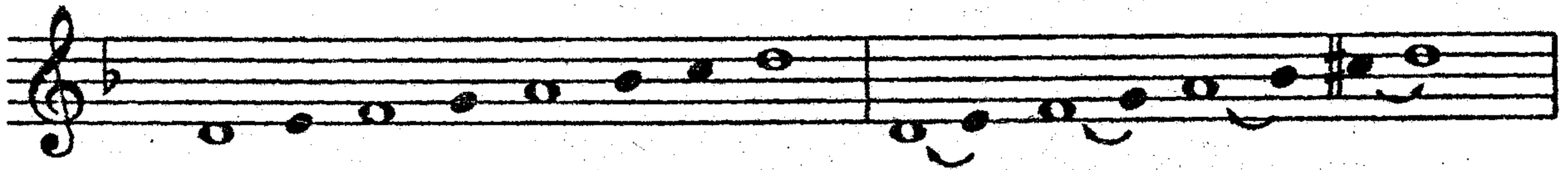

II V IV VI I VII III VI# VII#

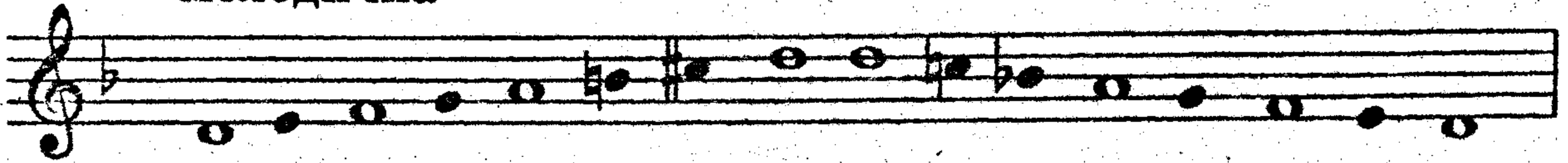
Гама ре мінор

Натуральна

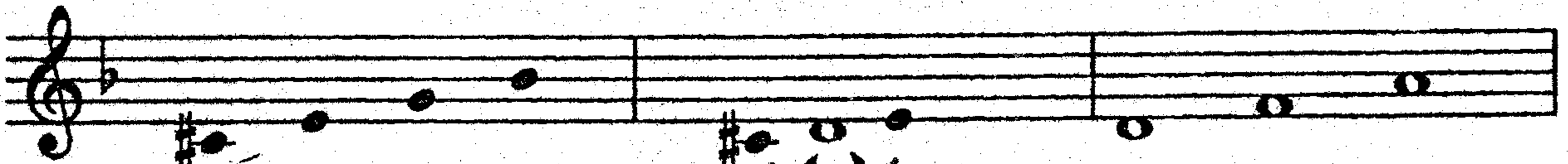
гармонічна

мелодична

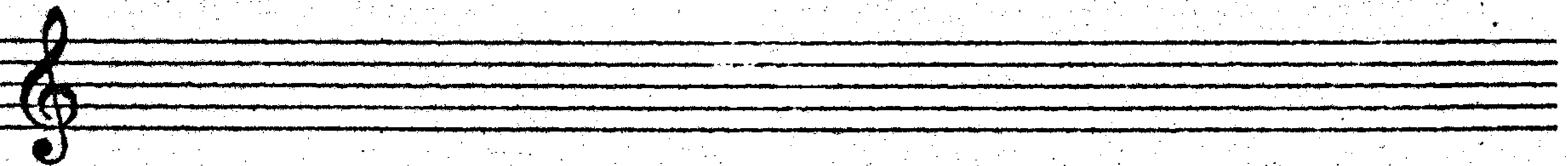
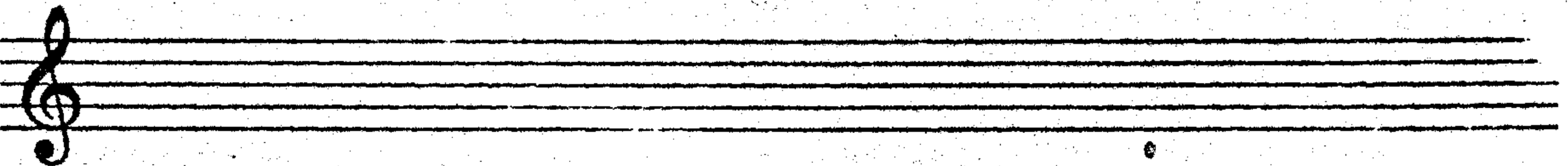
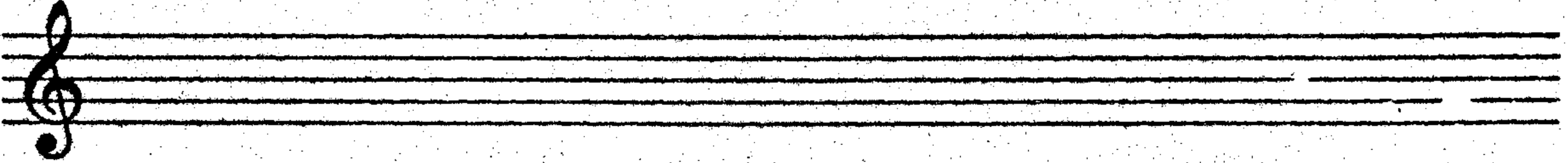
VI# VII#

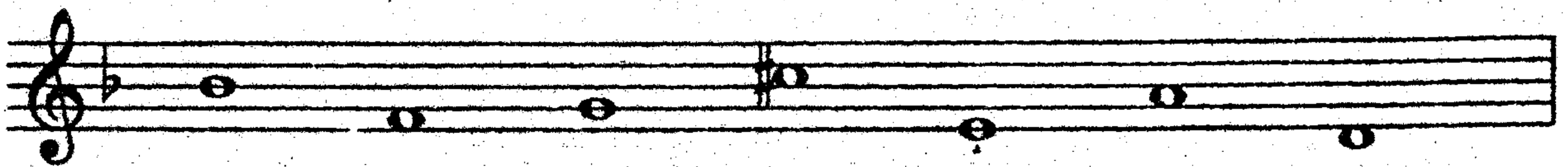
VII II IV VI

VII I II

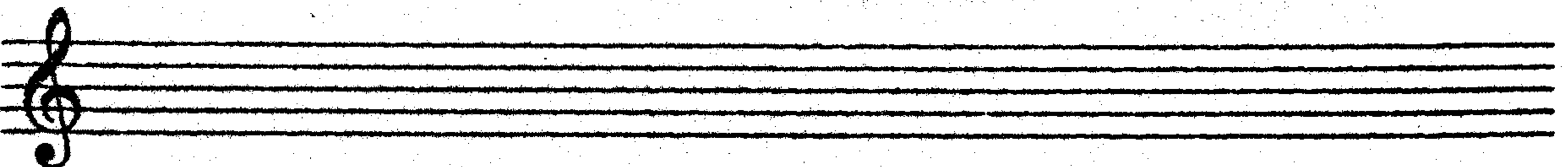
I III V

Підписати ступені під нотами:

Записати вказані ступені:

IV

VI

VII#

I

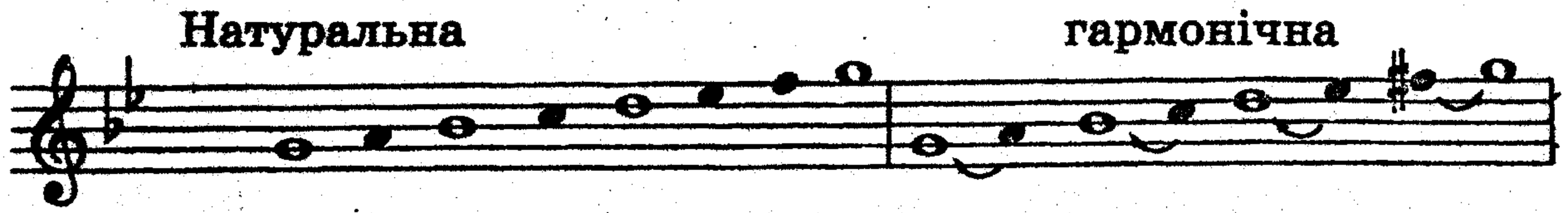
VI#

III

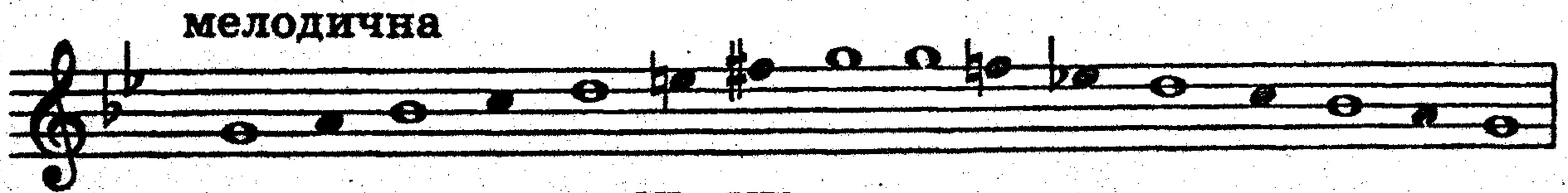
VII

Гама соль мінор

Натуральна гармонічна

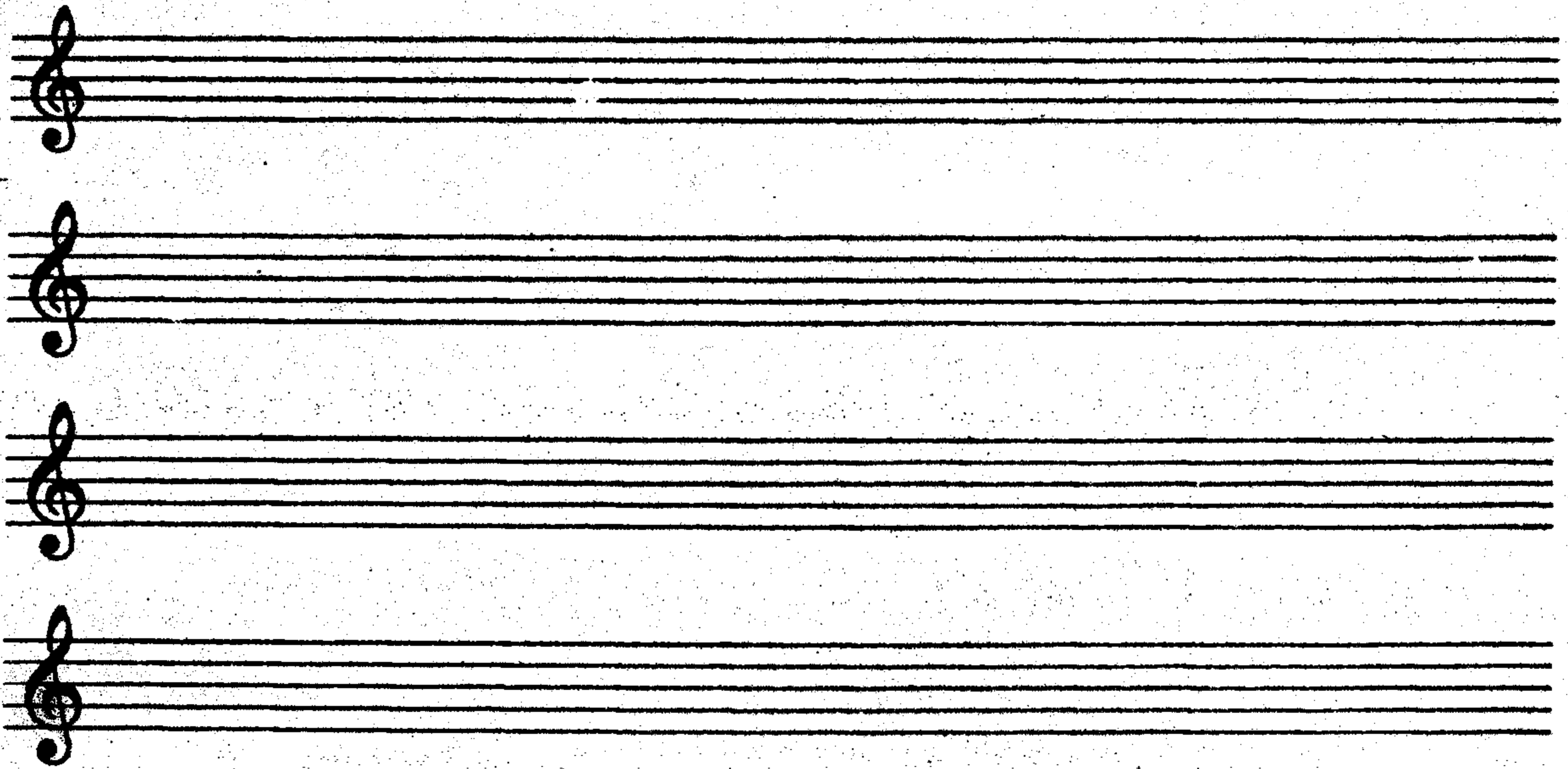
мелодична

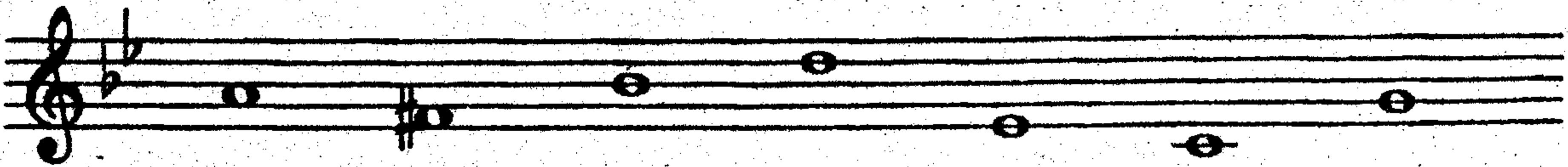
VI $\sharp$ VII $\sharp$

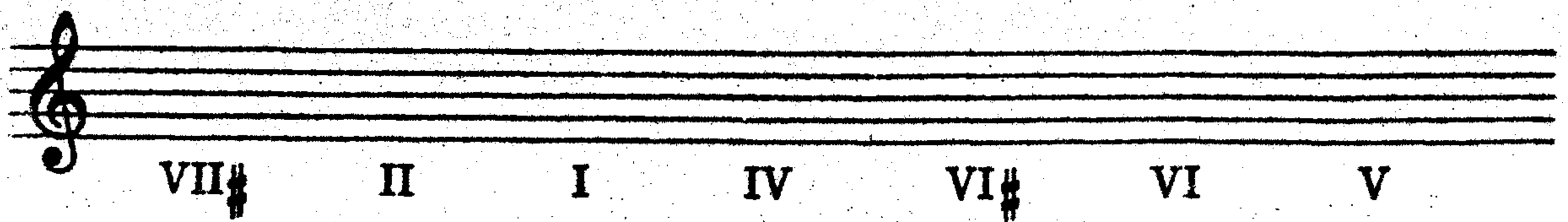
VII II IV VI VII I II I III V

Підписати ступені під нотами:

Записати вказані ступені:

VII $\sharp$ II I IV VI $\sharp$ VI V

ЛАД. ТОНАЛЬНІСТЬ

Лад – стійкі та нестійкі ступені ладять між собою.

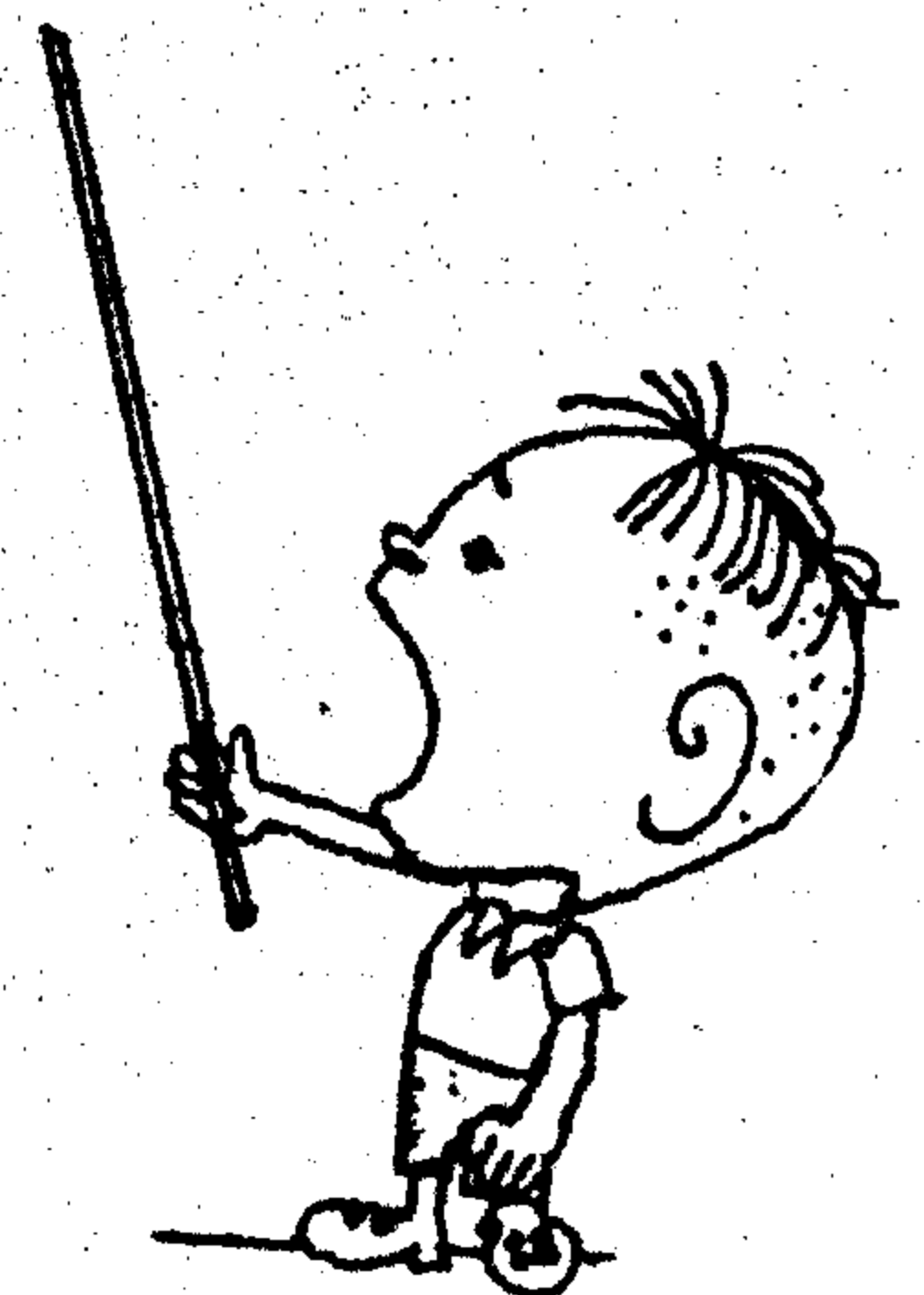
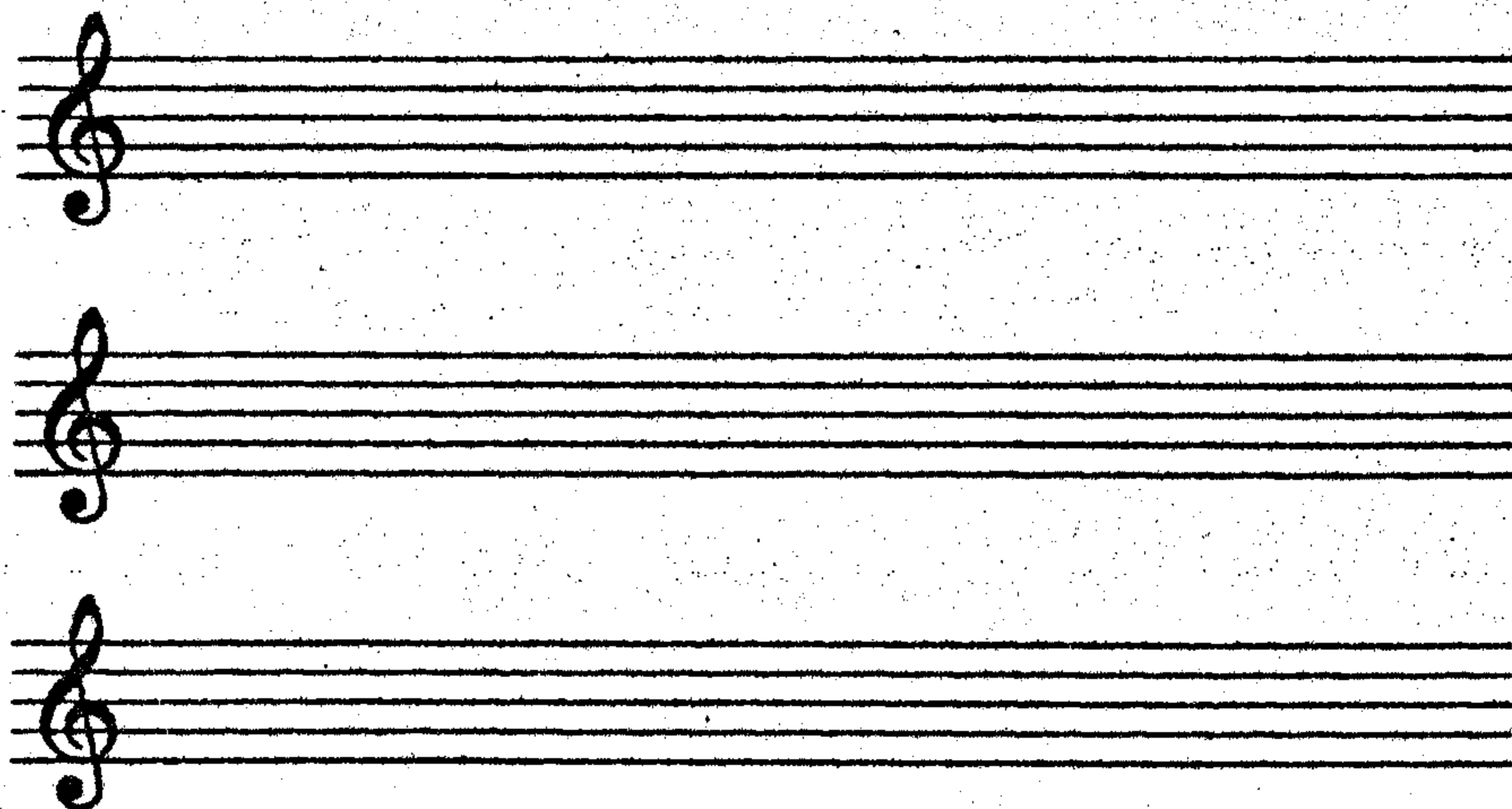
Лад, як і гама, складається з семи ступенів.

Лад буває мажорний та мінорний.

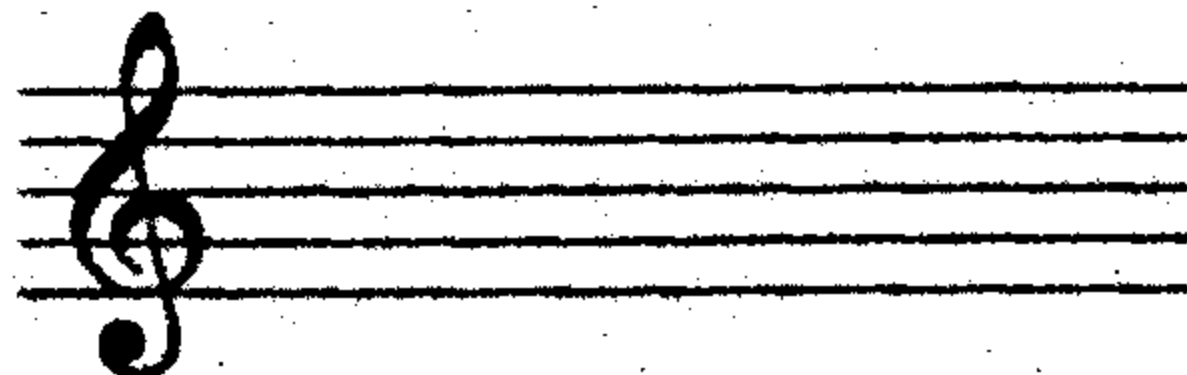
Тональність – це висотне положення ладу.

Назва тональності складається з назви тоніки і назви ладу. До мажор: До – тоніка, мажор – лад.

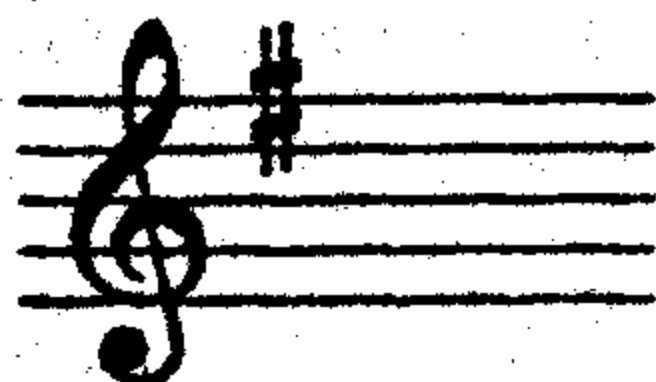
Паралельні тональності – це мажорні та мінорні тональності, які мають однакові ключові знаки, однакові звуки, але різні тоніки.

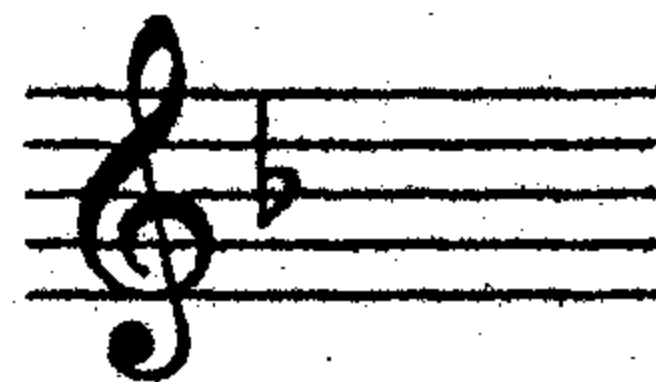
До мажор-ля мінор

Соль мажор
мі мінор

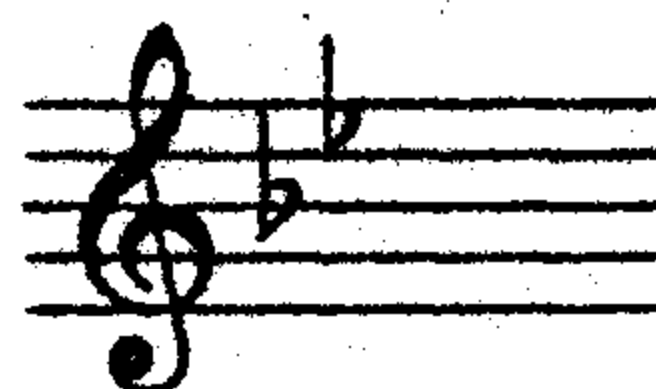
Фа мажор
ре мінор

Ре мажор
сі мінор

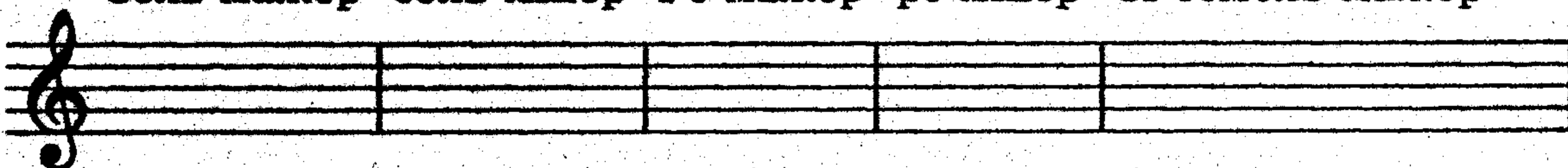

Сі бемоль мажор
соль мінор

1. Записати ключові знаки в тональностях:

Соль мажор соль мінор Ре мажор ре мінор Сі бемоль мажор

2. Поеднати стрілками паралельні тональності:

До мажор

ре мінор

Соль мажор

соль мінор

Ре мажор

ля мінор

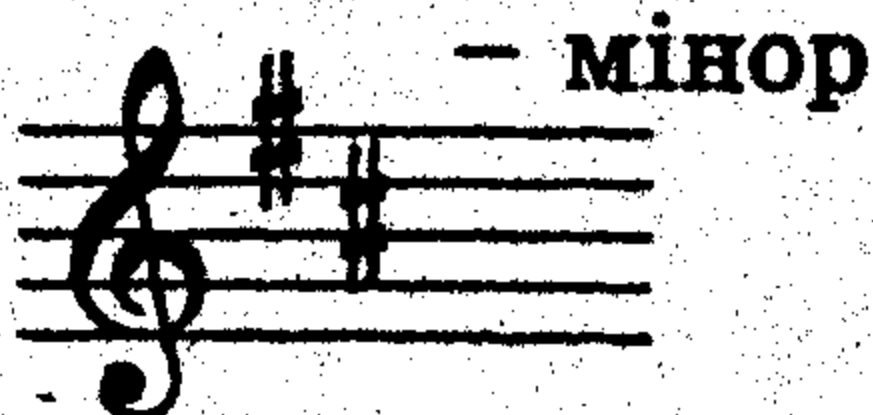
Фа мажор

мі мінор

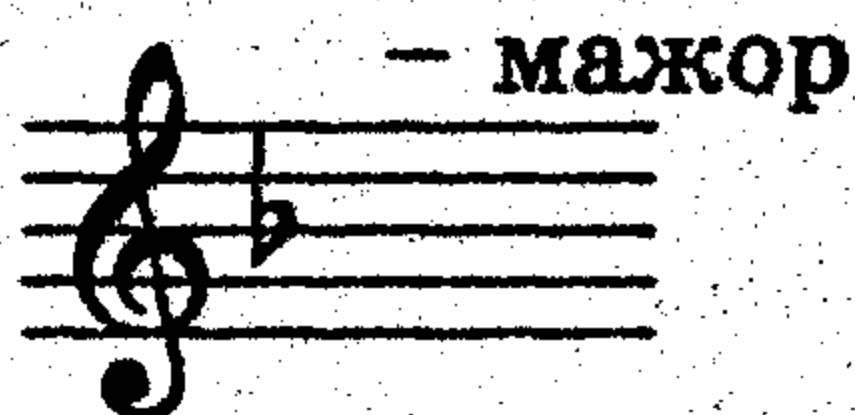
Сі бемоль мажор

сі мінор

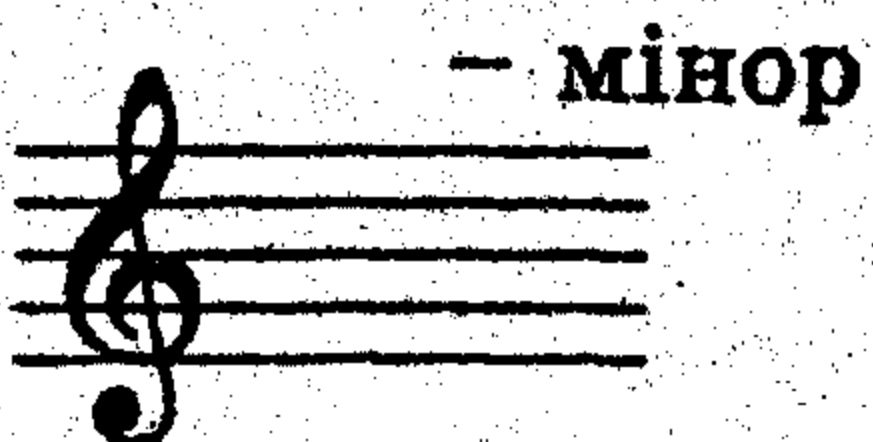
3. По ключовим знакам визначити тональності:

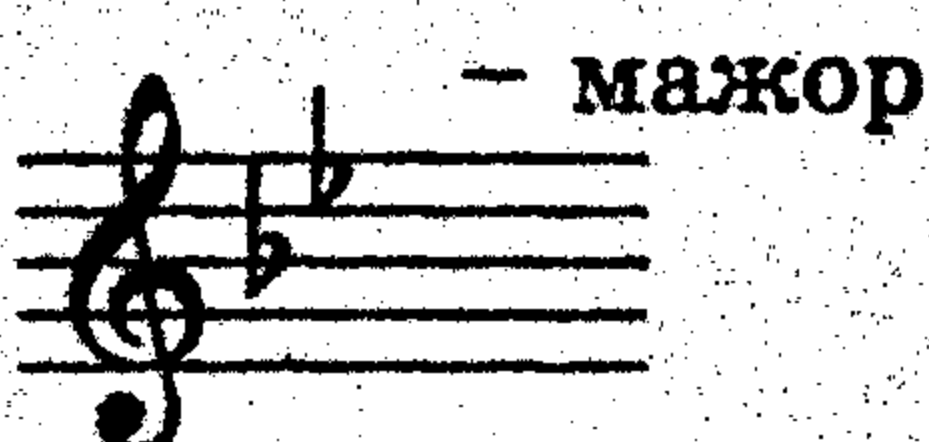
- мінор

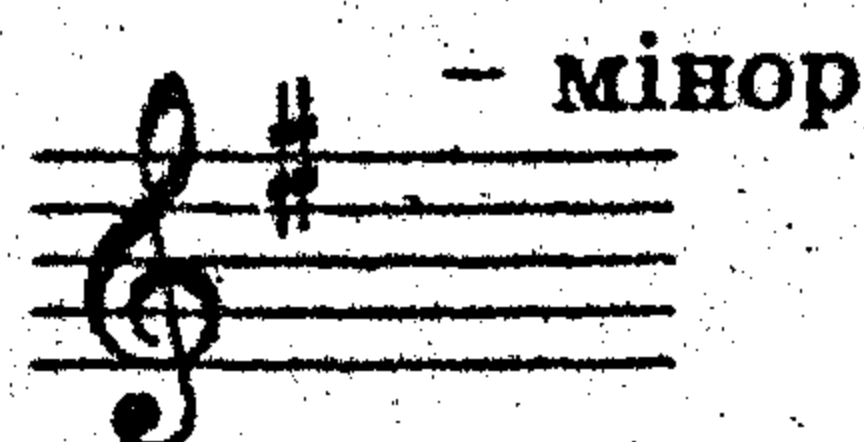
- мажор

- мінор

- мажор

- мінор

4. Визначити тональності в музичних прикладах.

a) Musical staff a) in treble clef, key signature of two sharps (F# and C#), and 3/4 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes, ending with a double bar line and repeat dots.

б) Musical staff б) in bass clef, key signature of one sharp (F#), and 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes, ending with a double bar line and repeat dots.

в) Musical staff в) in treble clef, key signature of two sharps (F# and C#), and 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes, with some notes marked with a sharp sign, ending with a double bar line and repeat dots.

г) Musical staff г) in treble clef, key signature of one sharp (F#), and 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes, ending with a double bar line and repeat dots.

Musical staff 1 in treble clef, key signature of one sharp (F#), and 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes, ending with a double bar line and repeat dots.

Empty musical staff 2 in treble clef.

Empty musical staff 3 in treble clef.

Empty musical staff 4 in treble clef.

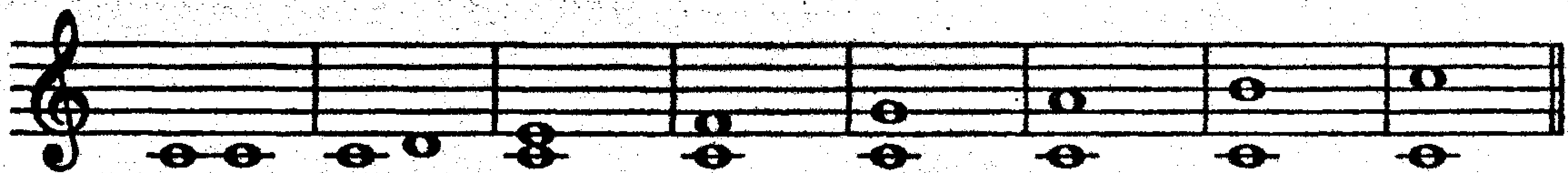
Empty musical staff 5 in treble clef.

ІНТЕРВАЛИ

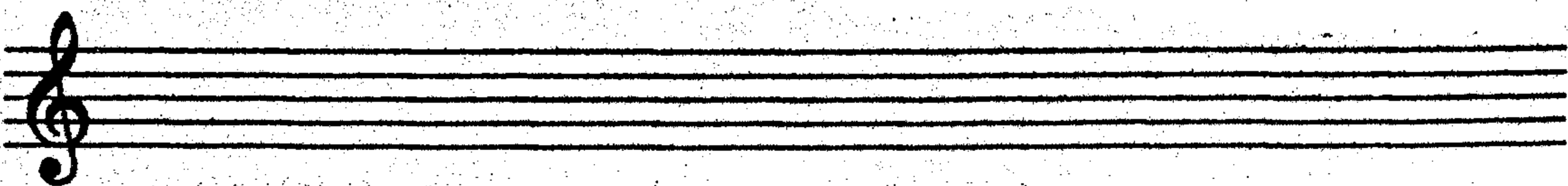
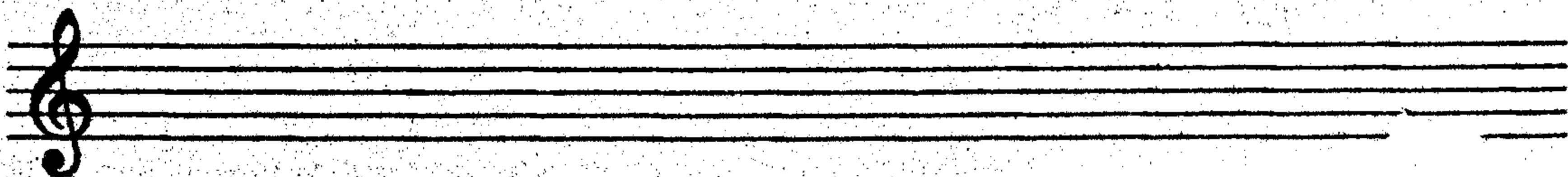
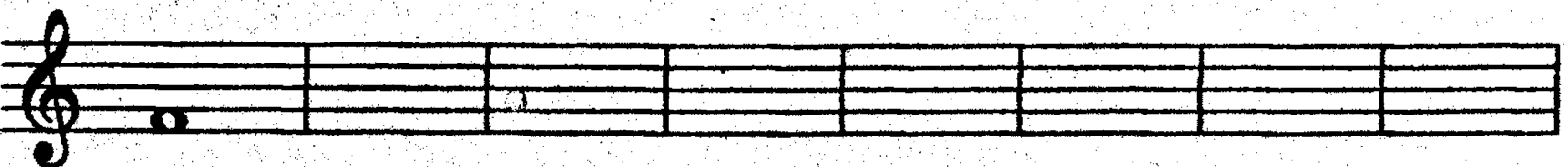
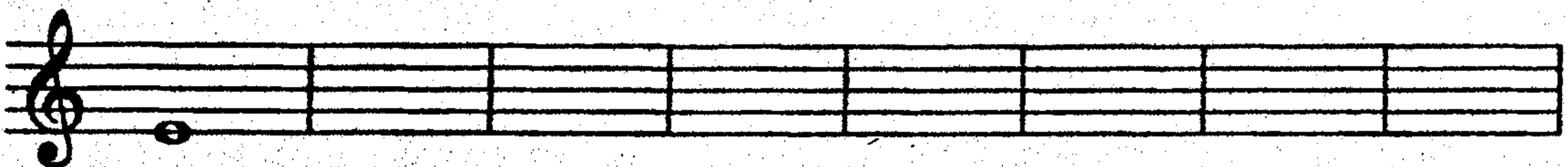
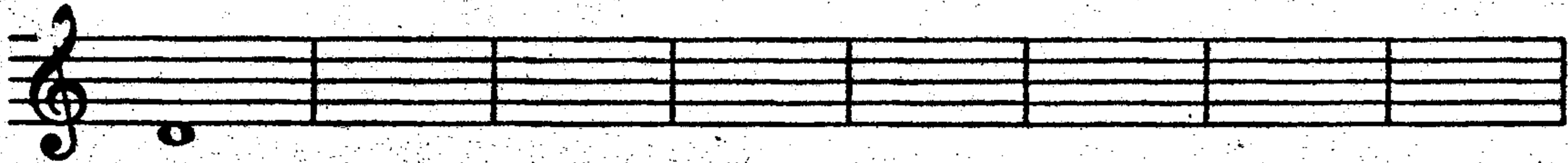
Інтервал утворюють два ступені.

В музиці існує вісім інтервалів: прима (1), секунда (2), терція (3), кварта (4), квінта (5), секста (6), септіма (7), октава (8).

1. Записати інтервали від поданих звуків:

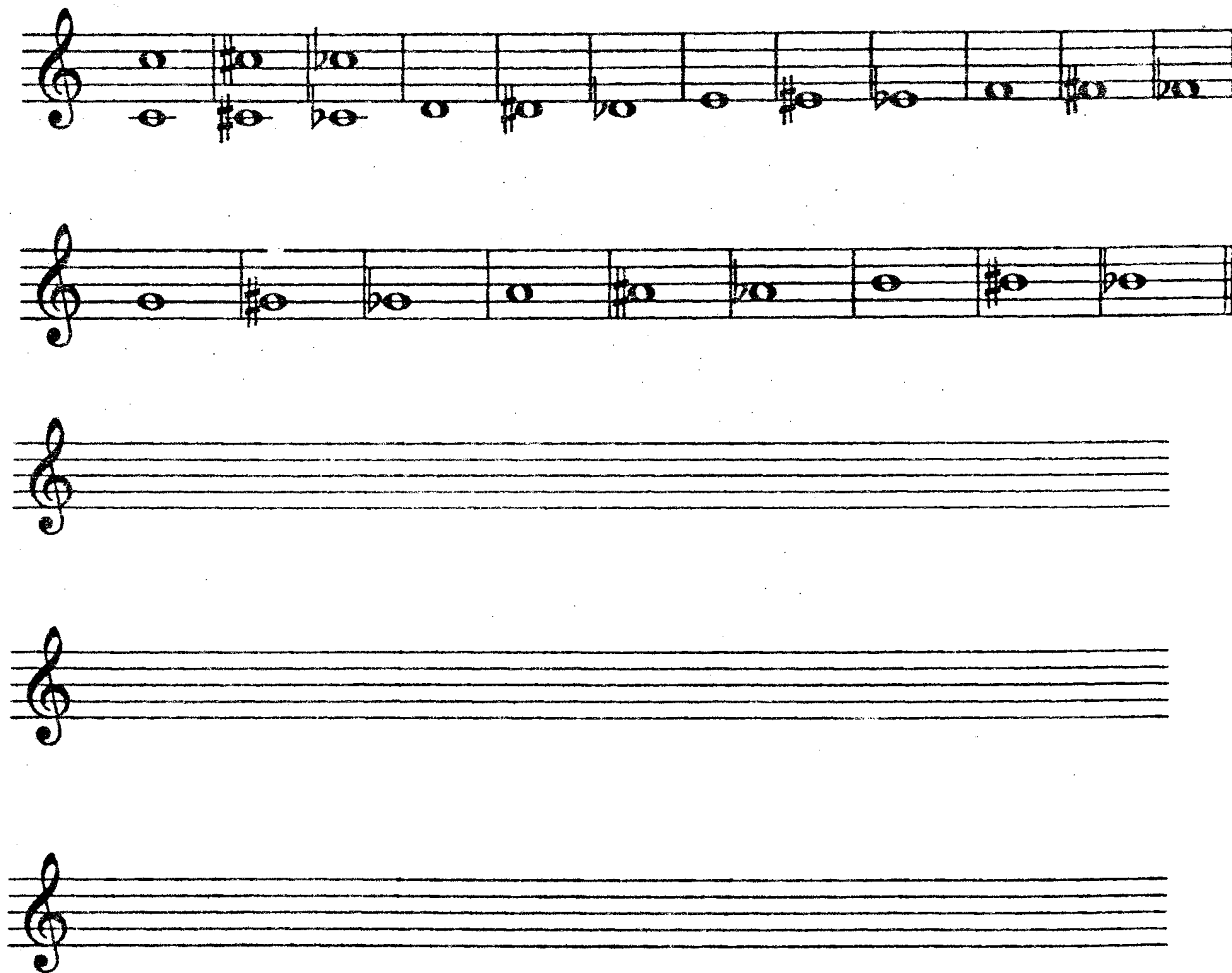
Інтервали бувають великі, малі, чисті.

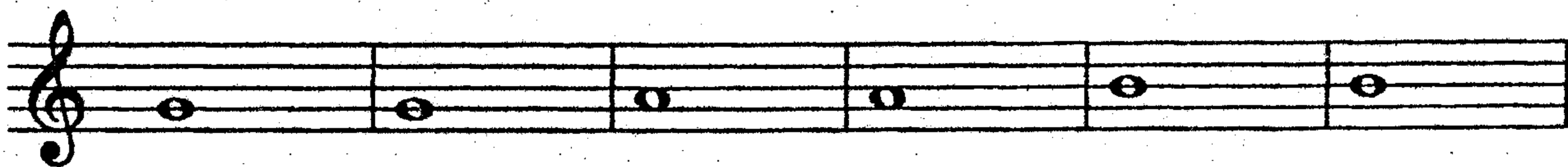
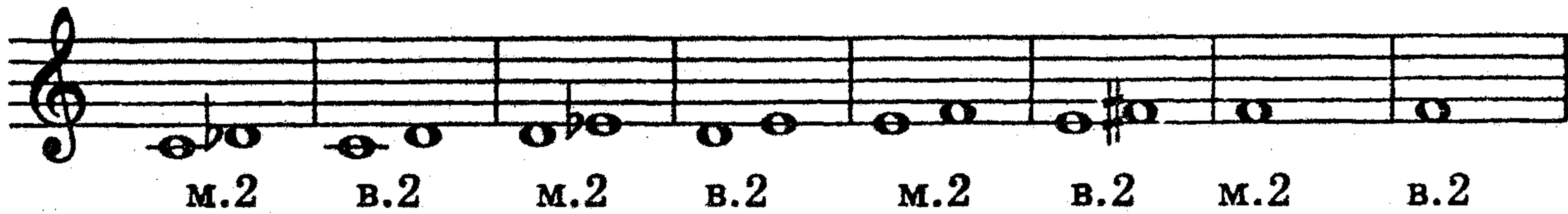
Прима чиста: ч.1 – повторення одного ступеня

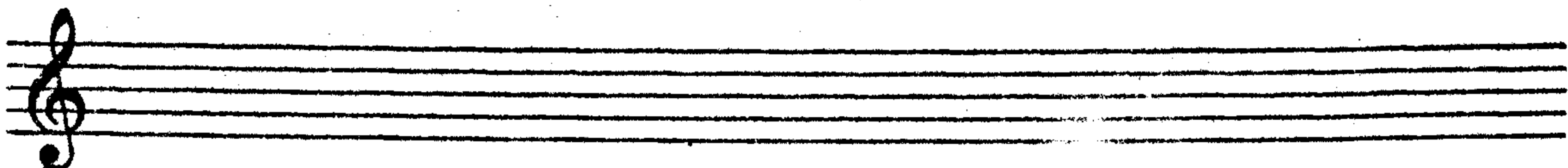
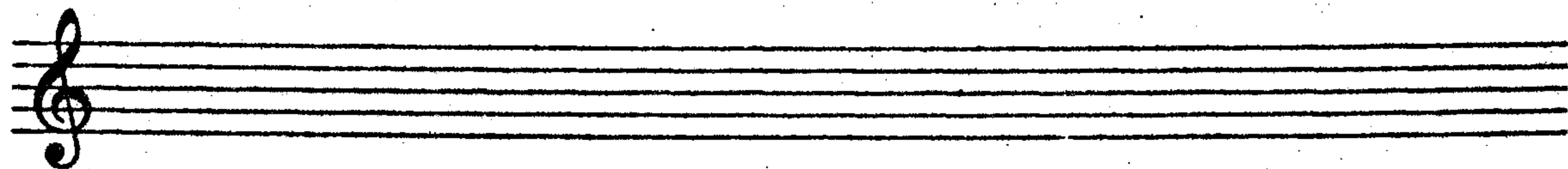
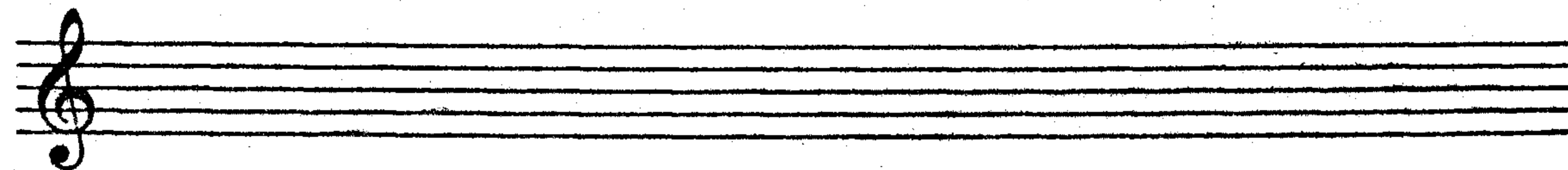
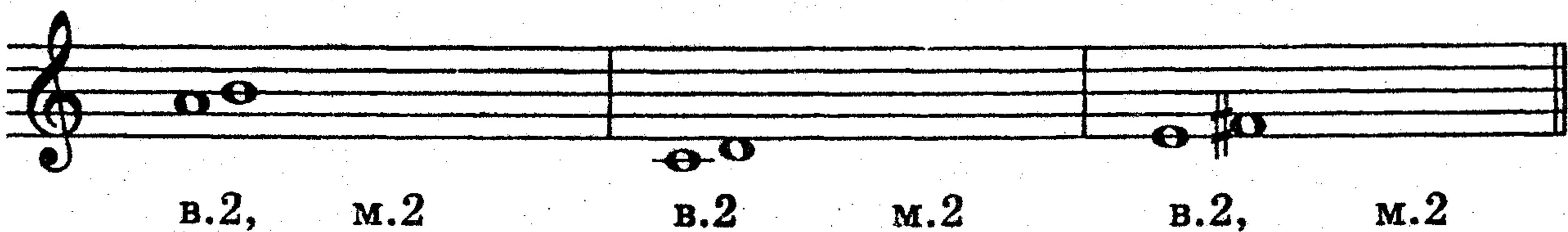
Октава чиста: ч.8 – повторення ступеня через октаву.

Секунда мала і велика: м.2, в.2
 Секунда охоплює два ступені.
 Мала секунда містить півтона.
 Велика секунда містить цілий тон.

2. Перетворити великі секунди на малі, знижуючи верхній звук на півтона:

3. Перетворити малі секунди на великі, підвищуючи верхній звук на півтона:

m.2   v.2   m.2,   v.2   m.2   v.2   m.2   v.2

m.2   v.2   m.2,   v.2   m.2   v.2   m.2   v.2

4. Перетворити великі секунди на малі, підвищуючи нижній звук на півтона:

v.2   m.2   v.2   m.2   v.2   m.2   v.2   m.2

v.2   m.2   v.2   m.2   v.2   m.2   v.2   m.2

Терція мала і велика: м.3, в.3.
 Терція охоплює три ступені
 Мала терція містить півтора тона
 Велика терція містить два тона.

м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3

м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3

5. Малі терції перетворити на великі, підвищуючи верхній звук на півтона:

м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3

6. Великі терції перетворити на малі, понижуючи верхній звук на півтона:

в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3 в.3 м.3

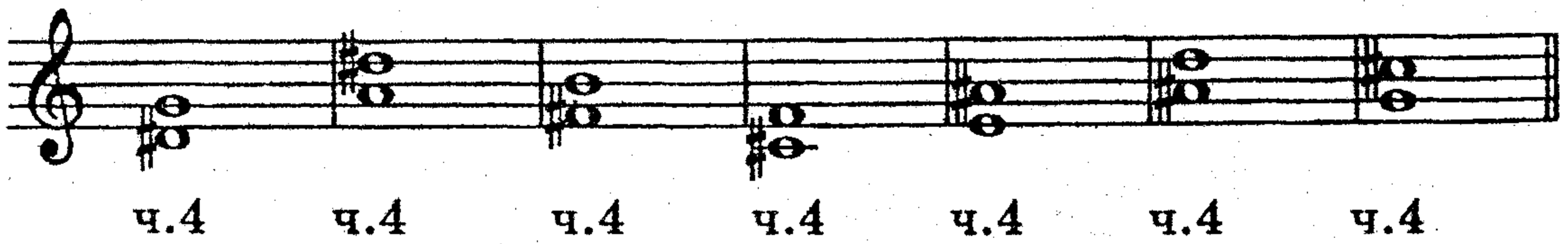
Кварта чиста: ч.4.

Кварта охоплює чотири ступені.

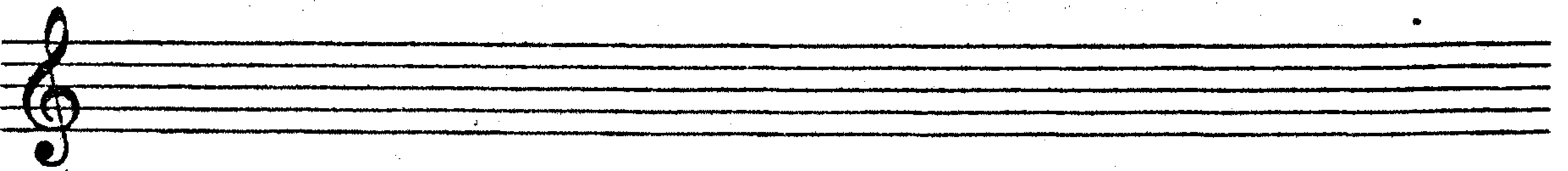
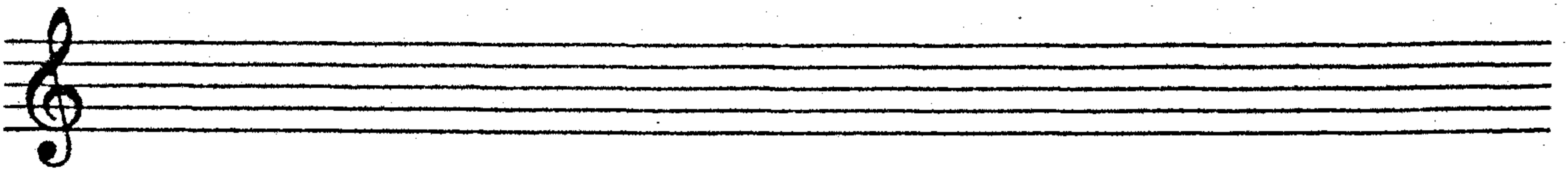
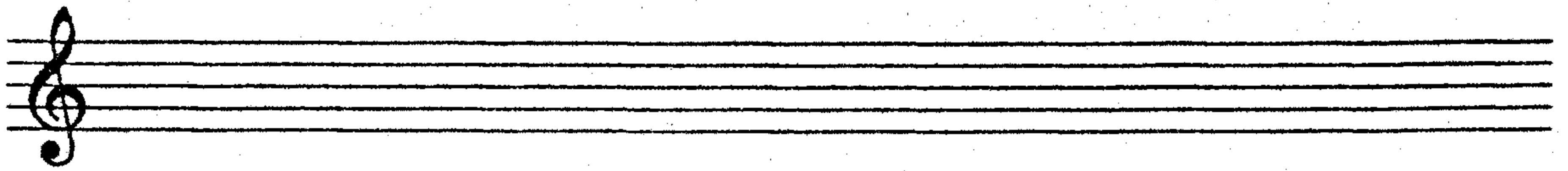
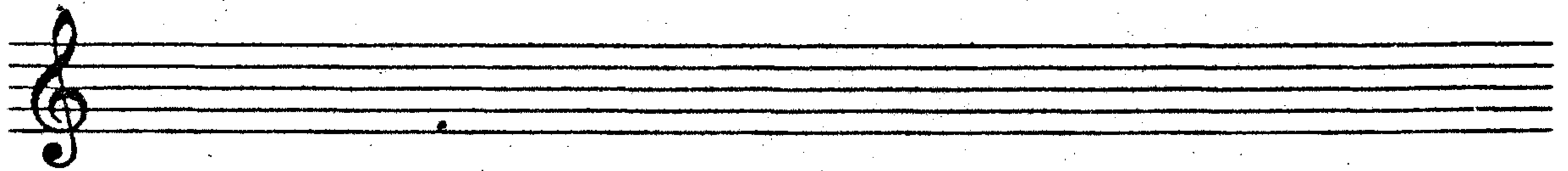
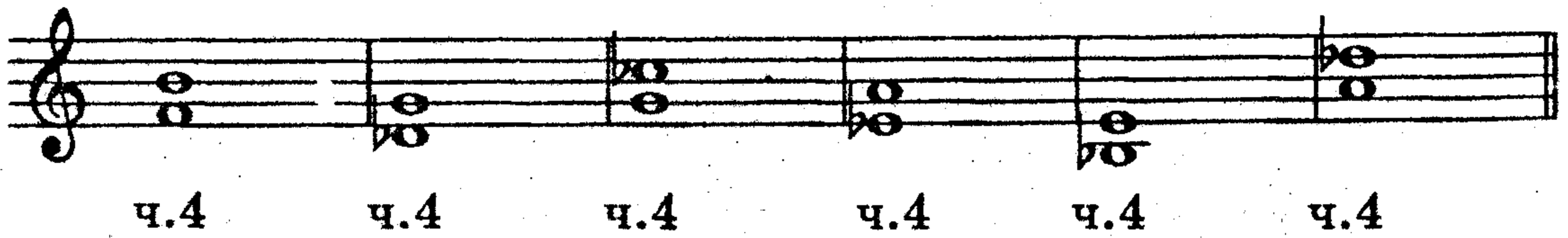
Кварта чиста містить два з половиною тона.

7. Дописати, де потрібно, діези в чистих квартах:

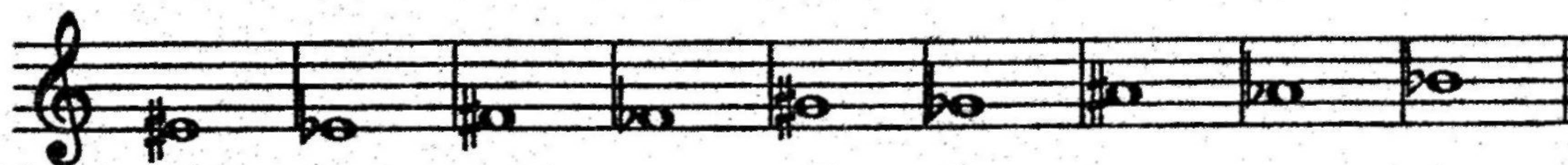
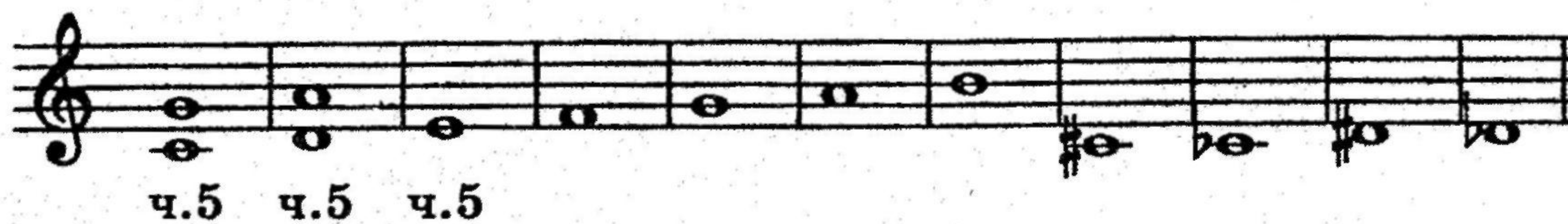
8. Дописати, де потрібно, бемолі в чистих квартах:

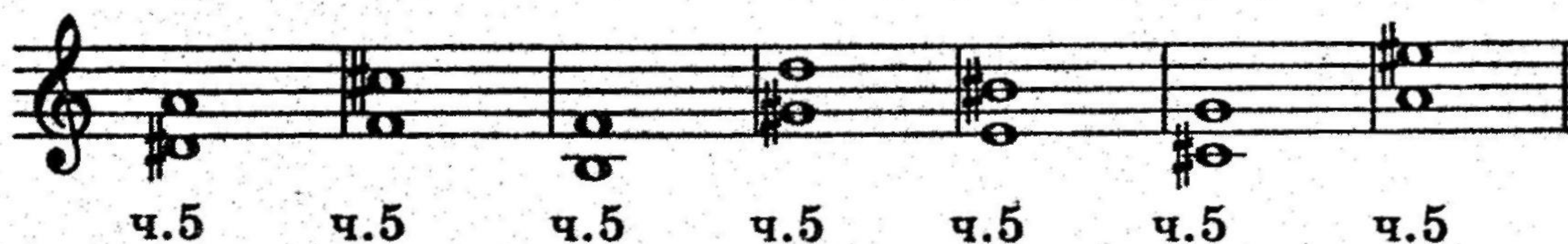
Квінта чиста: ч.5.

Квінта охоплює п'ять ступенів

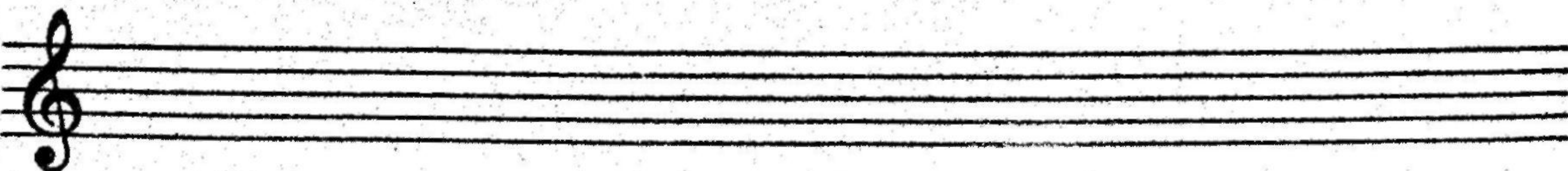
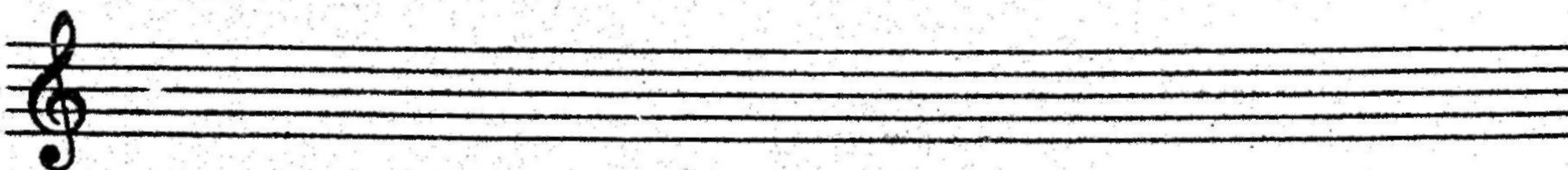
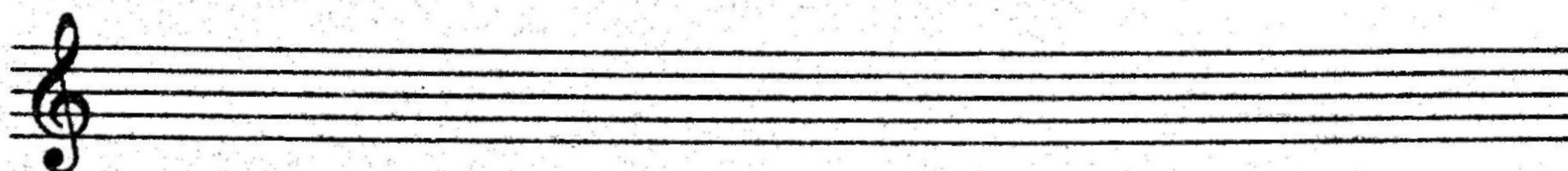
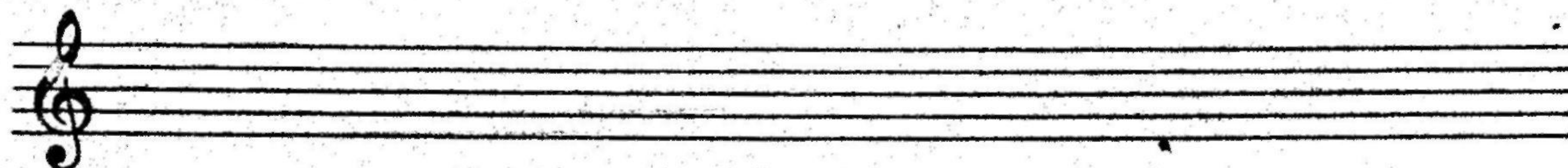
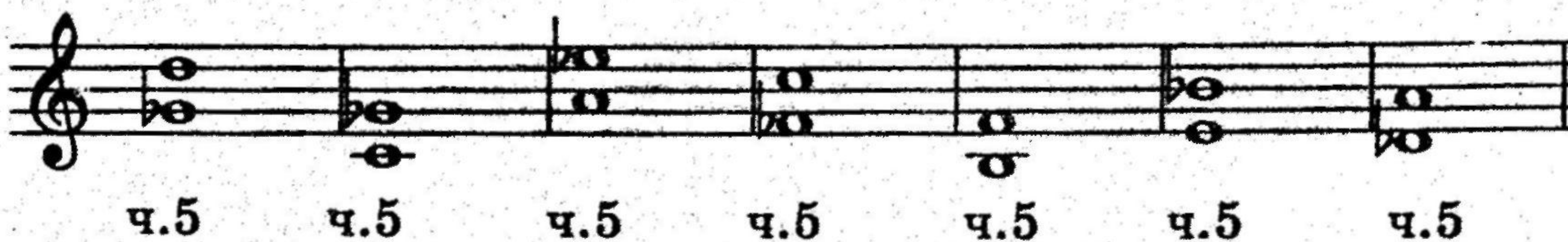
Квінта чиста містить два з половиною тона.

9. Дописати, де потрібно, діези в чистих квінтах:

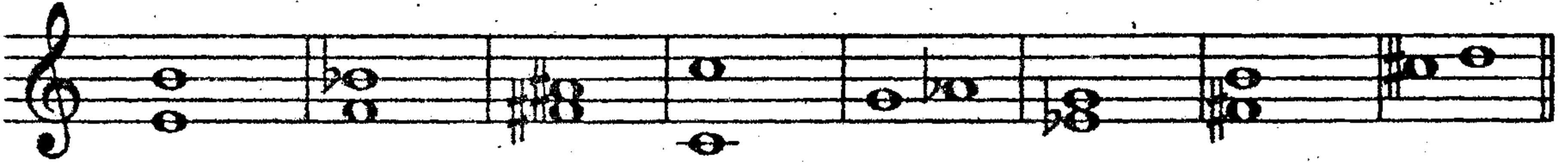
10. Дописати, де потрібно, бемолі в чистих квінтах:

11. Визначити та підписати інтервали:

12. Серед поданих інтервалів знайти і зафарбувати в.3 червоним кольором, м.2 – синім кольором:

13. Серед поданих інтервалів знайти чисті кварта, зафарбувати жовтим кольором.

14. Серед поданих інтервалів знайти чисті квінти, зафарбувати зеленим кольором.

ІНТЕРВАЛИ В ТОНАЛЬНОСТЯХ

До мажор

м.2 м.2

в.2 в.2 в.2 в.2 в.2

м2 – III, VII
в2 – I, II, IV, V, VI

в.3 м.3 м.3 в.3 в.3 м.3 м.3

м3 – II, III, VI, VII
в3 – I, IV, V

ч.4 ч.4 ч.4 ч.4 ч.4 ч.4

ч4 – на всіх ступенях, крім IV

ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5

ч5 – на всіх ступенях, крім VII

III VII I V VII II I IV V I IV

м.2 м.2 в.2 в.2 м.3 м.3 в.3 в.3 в.3 ч.5 ч.4

15. Виписати інтервали в поданих мажорних тональностях:

м2 – III, VII ст., в2 – I, V

а)

Соль мажор

Ре мажор

Фа мажор

Сі-бемоль мажор

в3 – I, IV, V м3 – VII, II

б)

Соль мажор

Ре мажор

Фа мажор

Сі-бемоль мажор

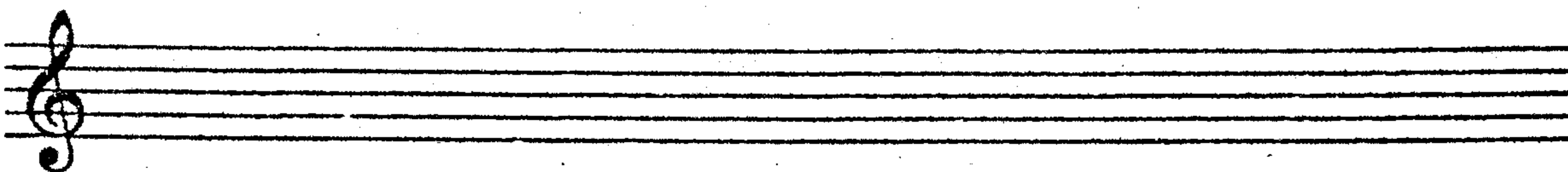
ч4 – V ст. ч5 – I ст.

Соль мажор

Ре мажор

Фа мажор

Сі-бемоль мажор

Інтервали в мінорних тональностях

Ля мінор натуральний   Ля мінор гармонічний

м.2-Vст. в2-VIIст. м.3-Iст.   м.2-VIIст. м.3-VIIст. в.3-Vст.

16. Виписати інтервали в поданих мінорних тональностях:

Мі мінор натуральний   Мі мінор гармонічний

Ре мінор натуральний   Ре мінор гармонічний

Сі мінор натуральний   Сі мінор гармонічний

Соль мінор натуральний   Соль мінор гармонічний

17. Визначити і підписати вивчені інтервали, вказати ступені:

Варіації

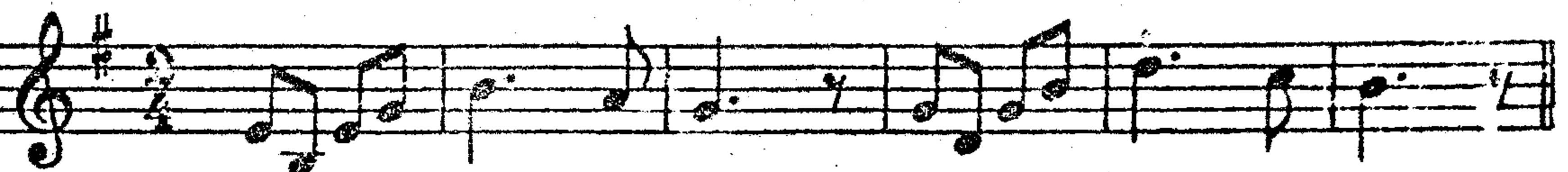
О. Красотов

а)
ч.5-I

“Подруги, дівчата” (українська народна пісня)

б)

“Налетіли журавлі” (українська народна пісня)

в)

“Ой, у саду сіно низенько посіло” (українська народна пісня)

г)

“Грицю, Грицю, до роботи” (українська народна пісня)

д)

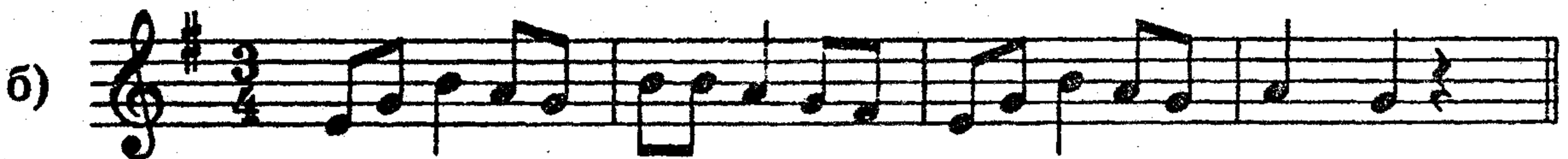
“Віють вітри” (українська народна пісня)

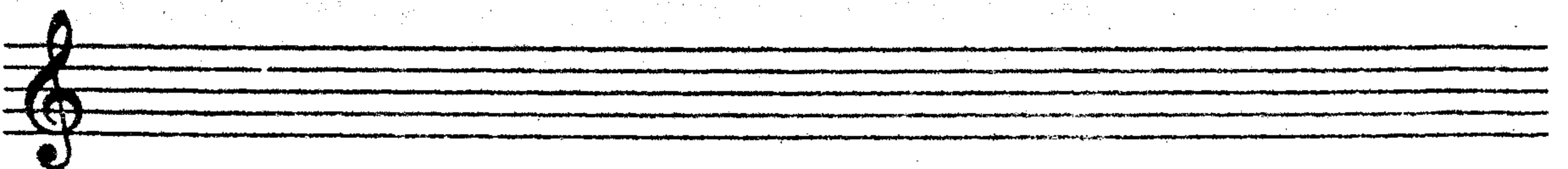
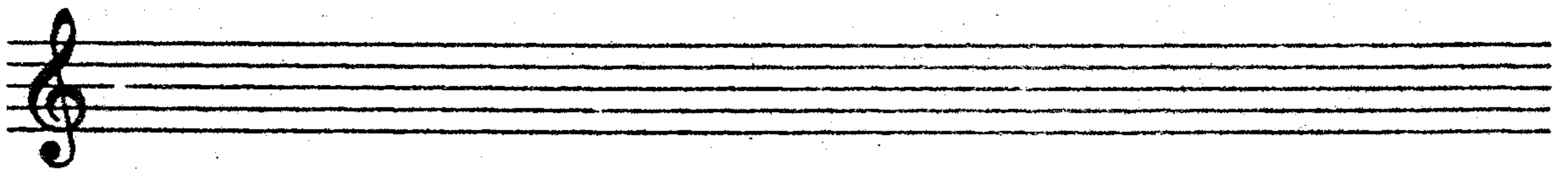
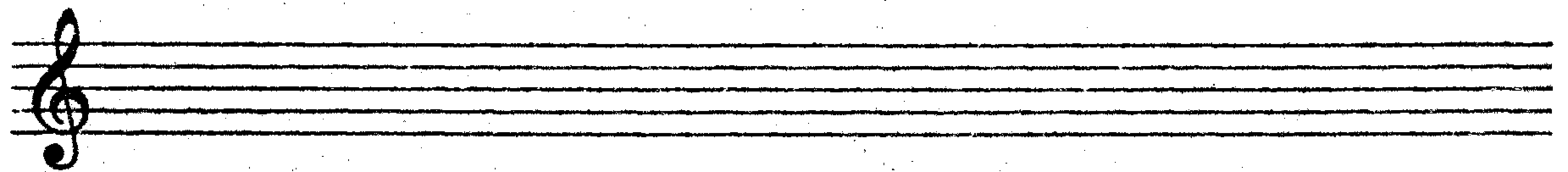
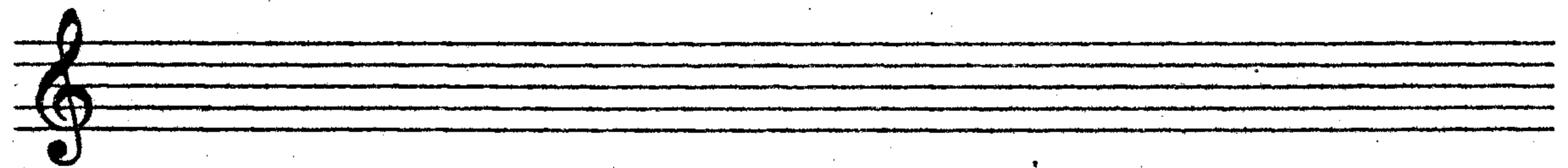
18. Визначити і підписати Т 5/3, т 5/3:

“Із-за гори кам'яної” (українська народна пісня)

“Ой, квіти, місяченьку” Б. Лятошинський

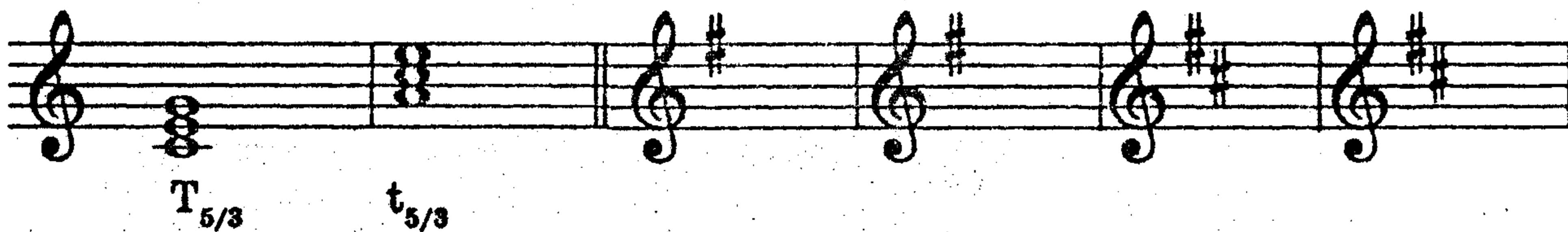

АКОРДИ

Тонічний тризвук – це акорд, розташований на стійких ступенях тональності: $T_{5/3}$, $t_{5/3}$

До мажор   Ля мінор   Соль мажор   Мі мінор   Ре мажор   Сі мінор

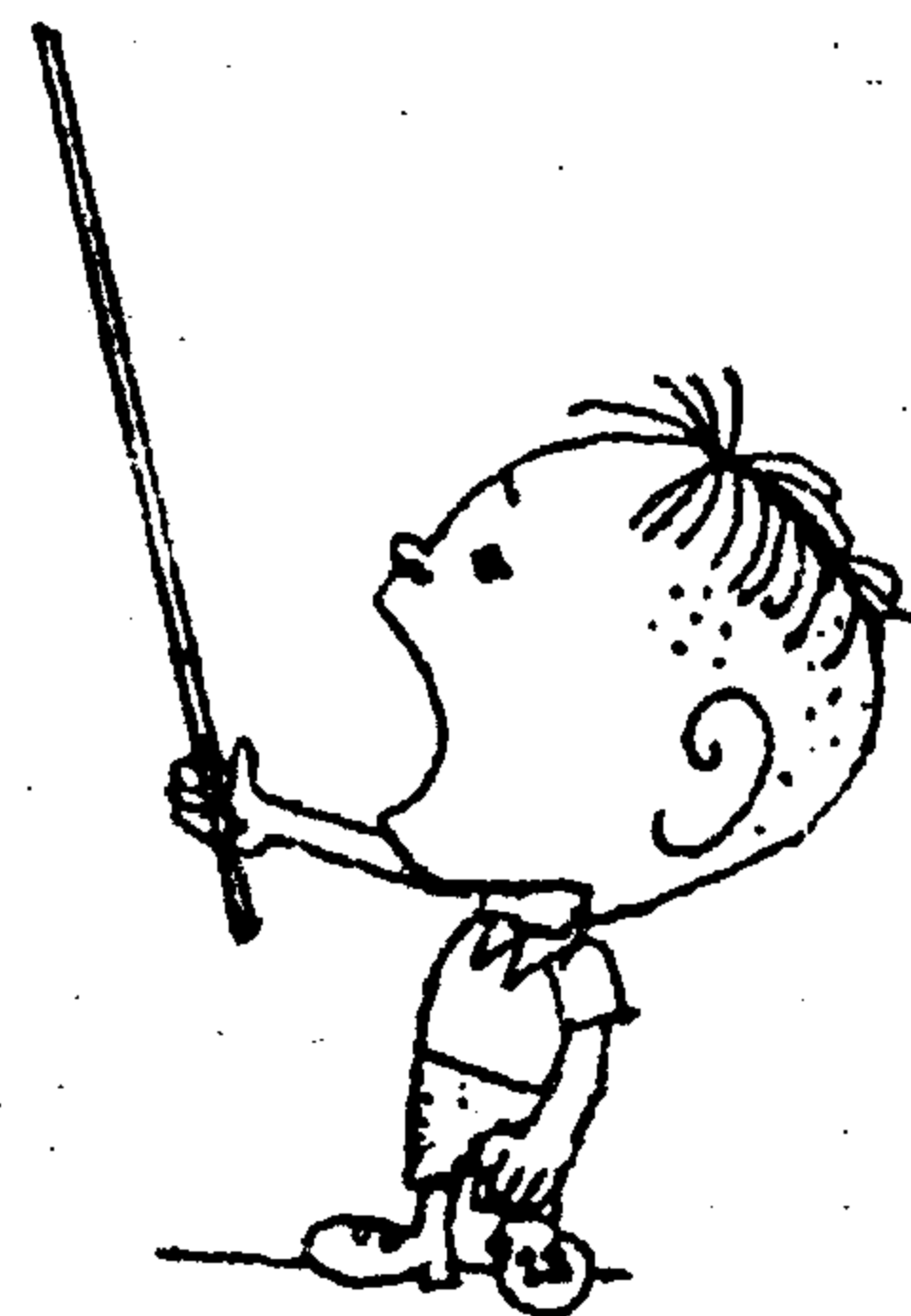
Фа мажор   Ре мінор   Сі бемоль мажор   Соль мінор

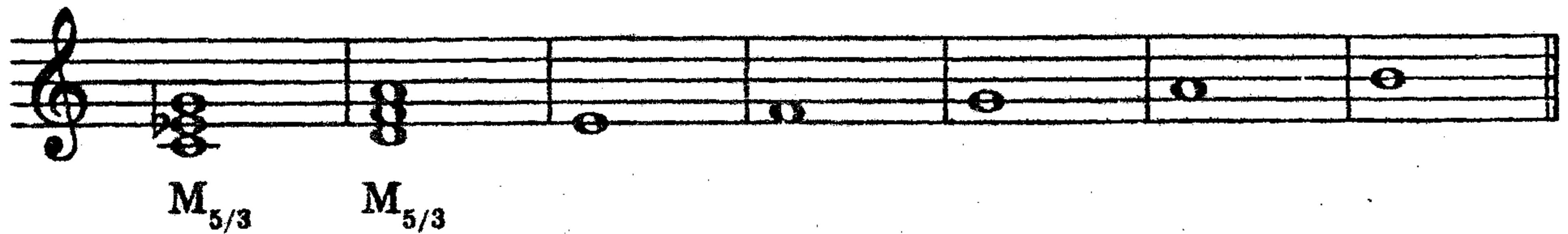
Великий і малий тризвуки

Тризвук – це акорд з трьох звуків, розташований по терціям.

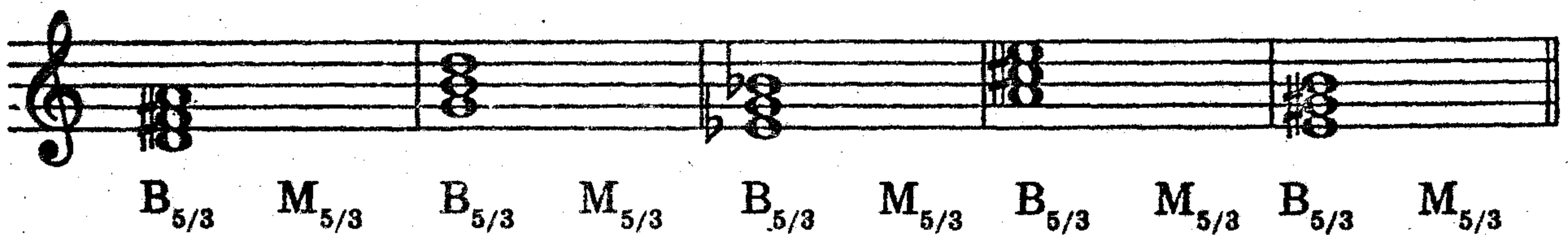
Великий (мажорний) тризвук – $V_{5/3}$ складається з великої та малої терцій, крайні звуки утворюють інтервал чисту квінту.

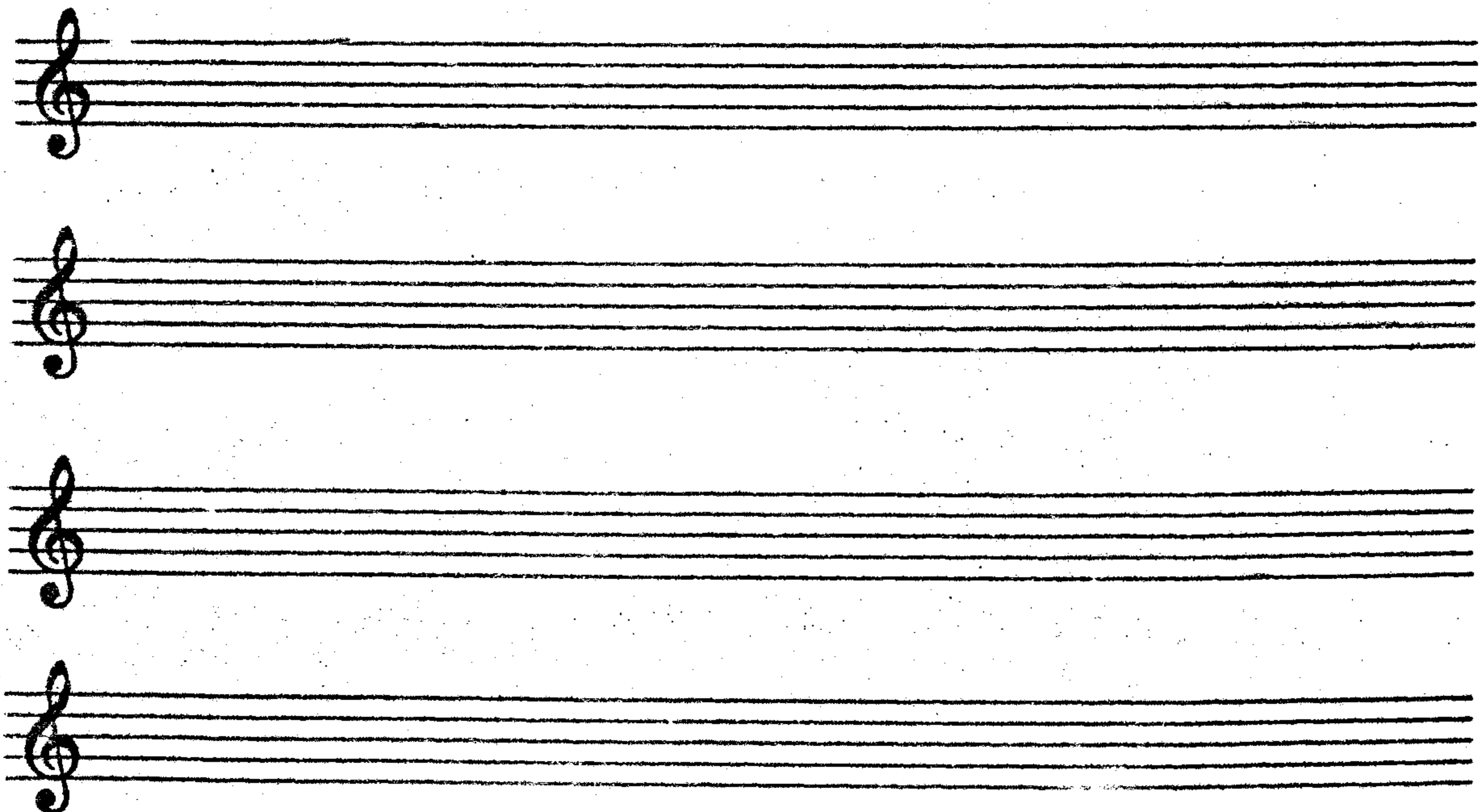
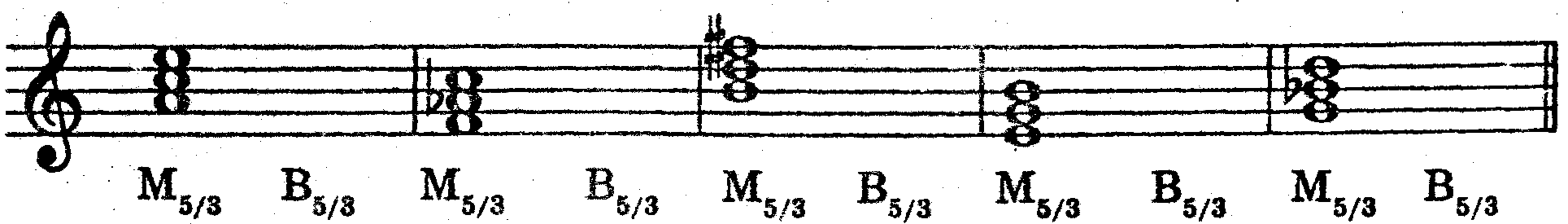
Малий (мінорний тризвук) $M_{5/3}$ складається з малої та великої терцій. Крайні звуки утворюють інтервал чисту квінту.

1. Перетворити великі тризвуки на малі, знизивши середній звук на півтона:

2. Перетворити малі тризвуки на великі, підвищуючи середній звук на півтона:

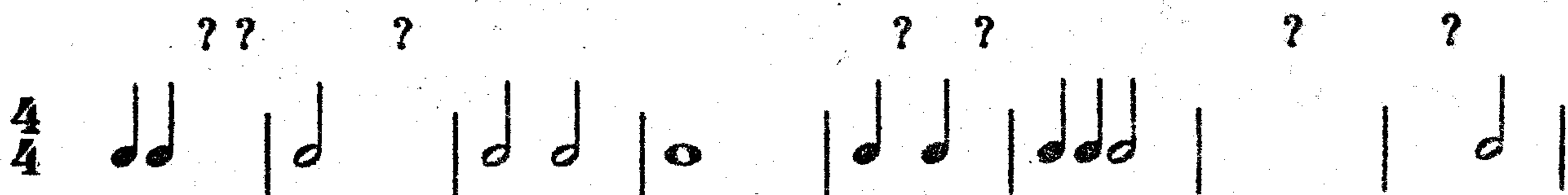

РИТМ. РОЗМІР.

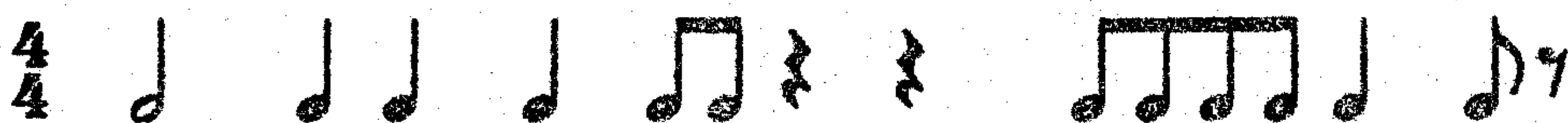
Розмір $\frac{4}{4}$. Ціла нота. Ціла пауза

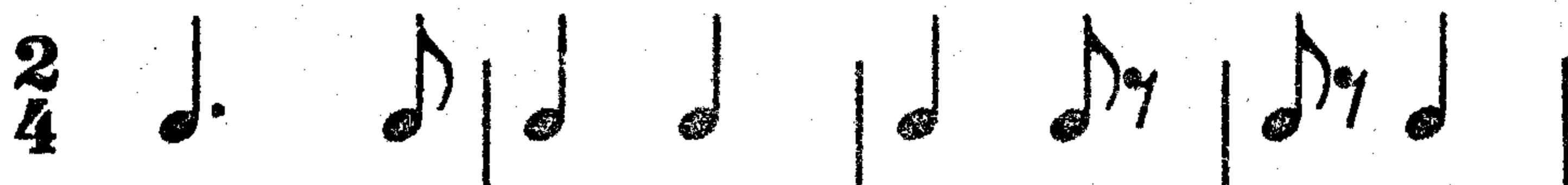
1. Дописати пропущені паузи:

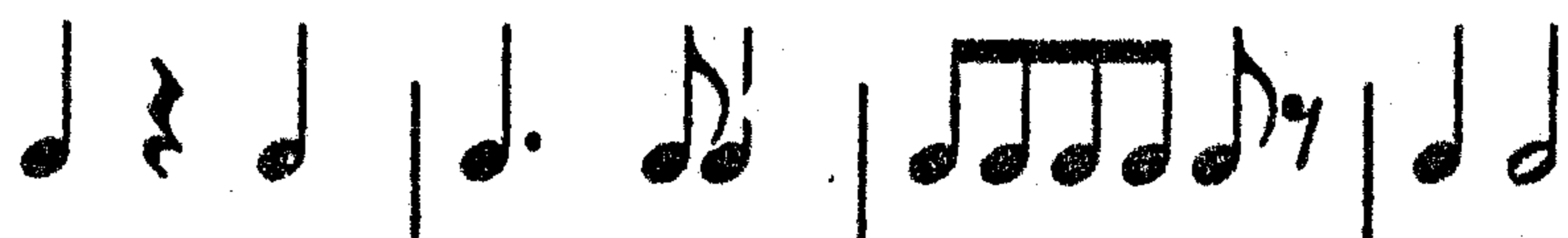
2. Розставити тактові риски:

Ритмічна група

3. Визначити розмір:

4. Розставити тактові риси:

a)

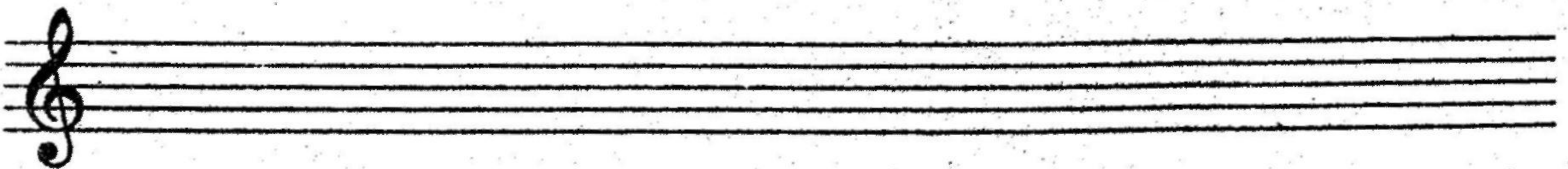
b)

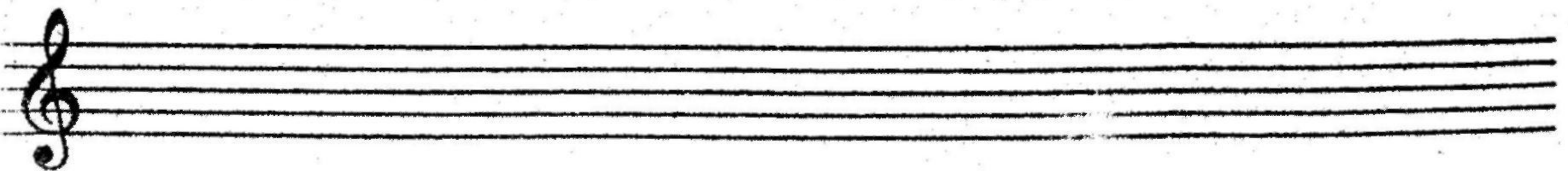

Ритмічна група

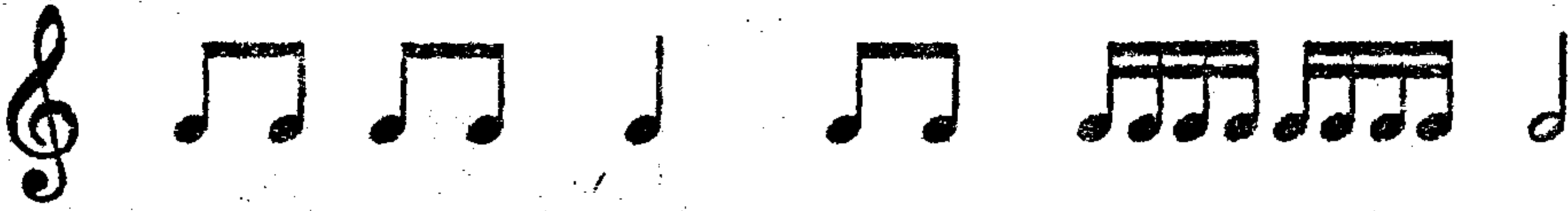

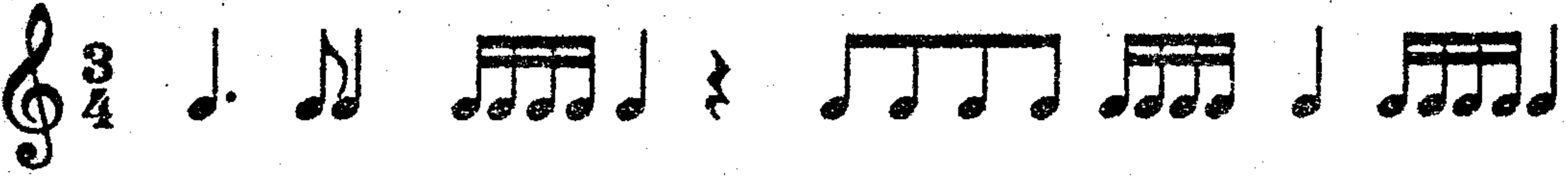

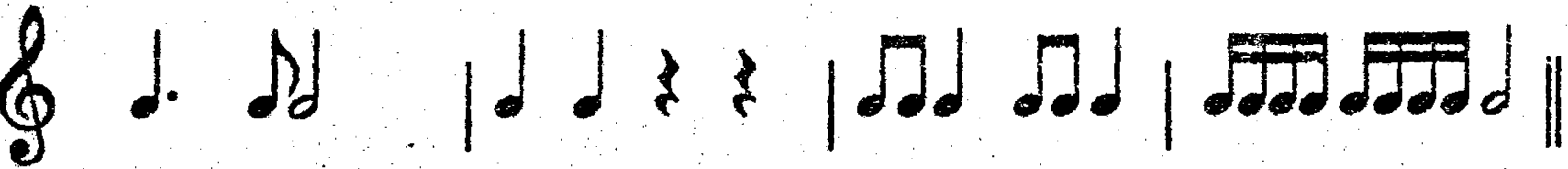
5. Розставити тактові риси:

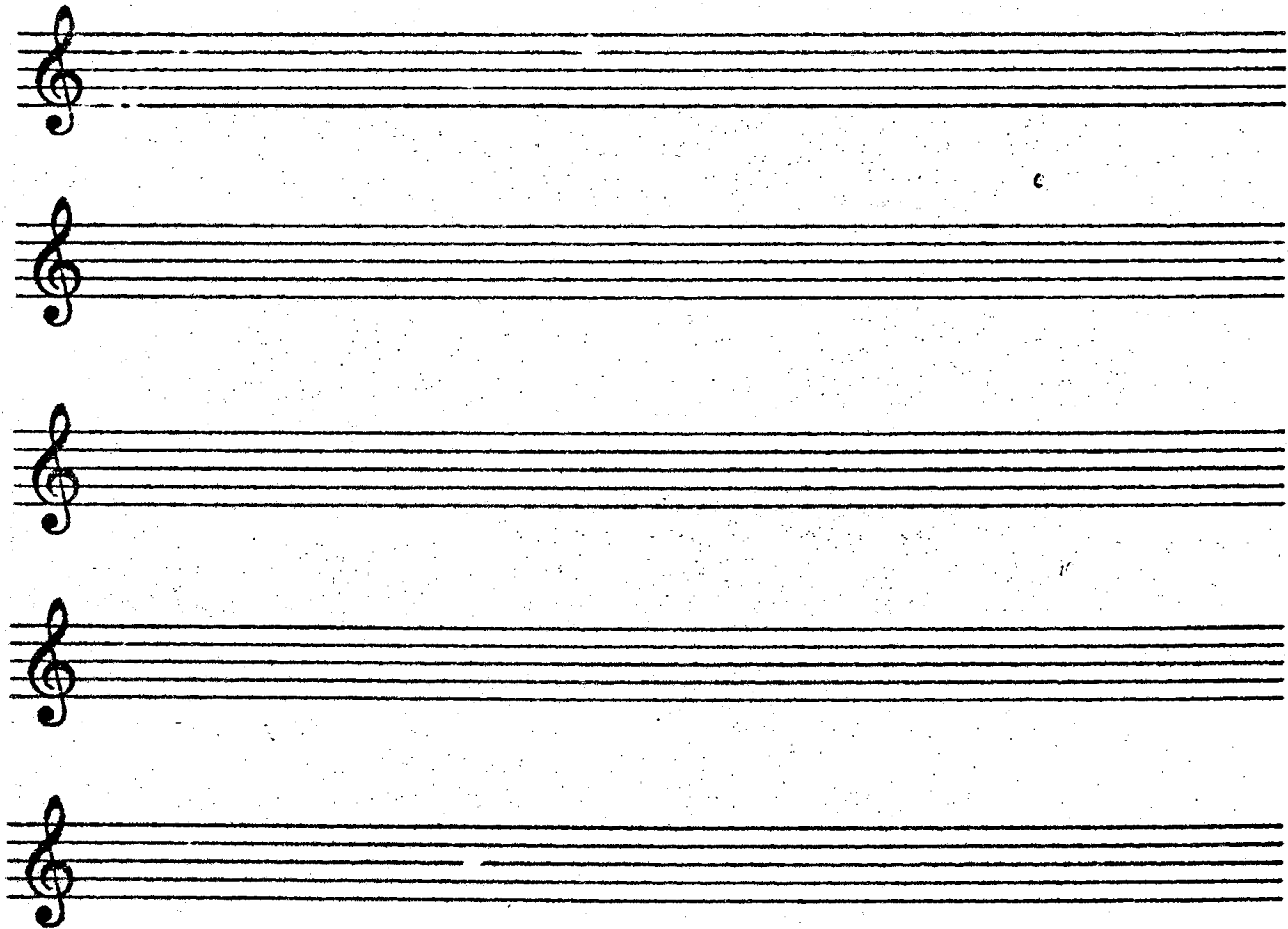
a)

b)

6. Визначити розмір:

b)

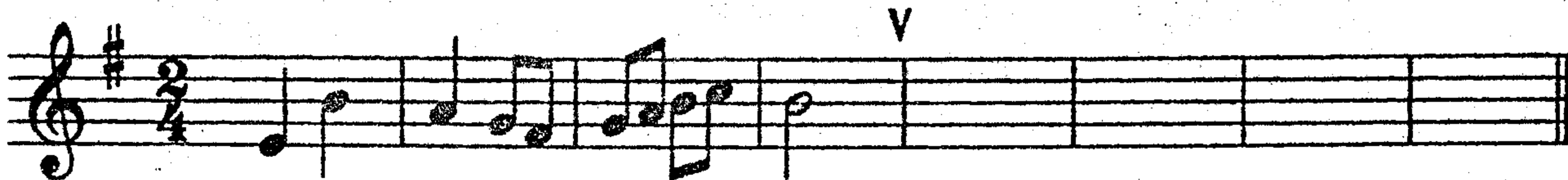
МЕЛОДІЯ

Мелодія – це основа музичного твору.
Мелодія розвивається, утворюючи
музичний твір.

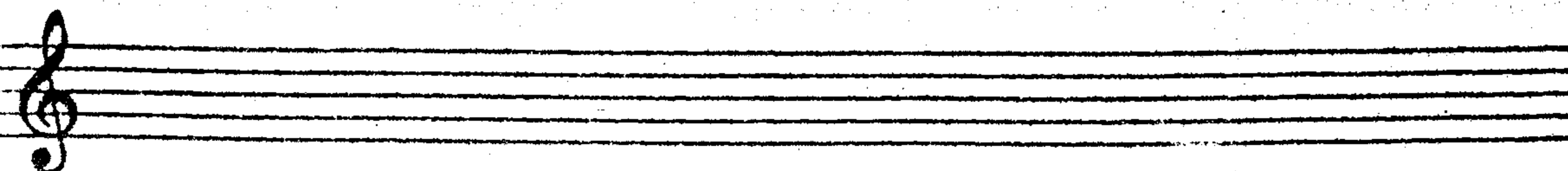
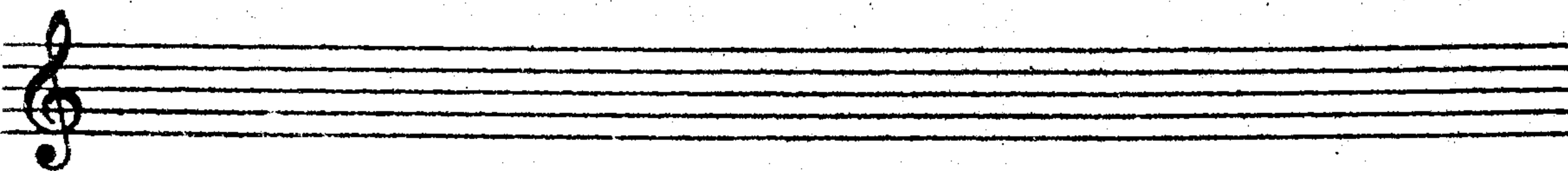
Прийоми розвитку мелодії:
I. Повторність: друге речення
повторює перше.

1. Дописати друге речення, використовуючи прийом повторності:

б)

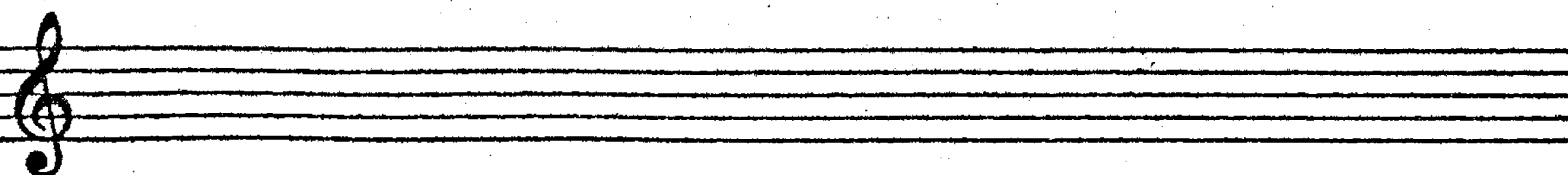
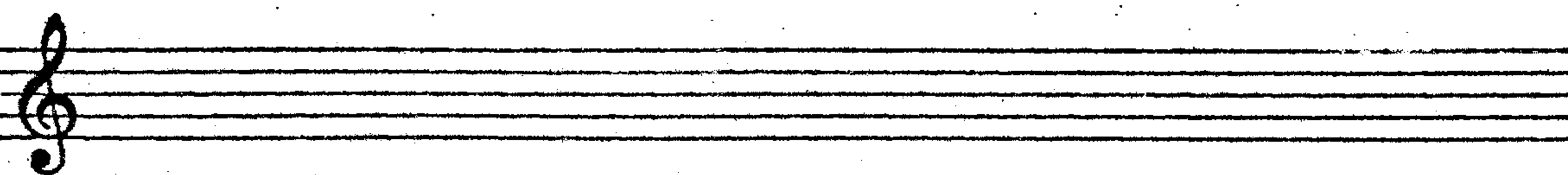
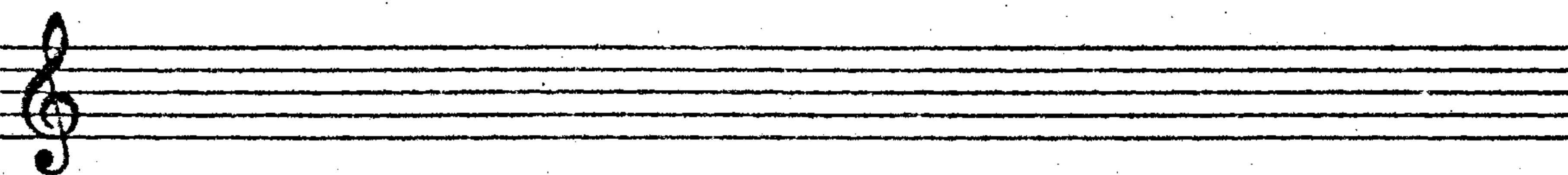
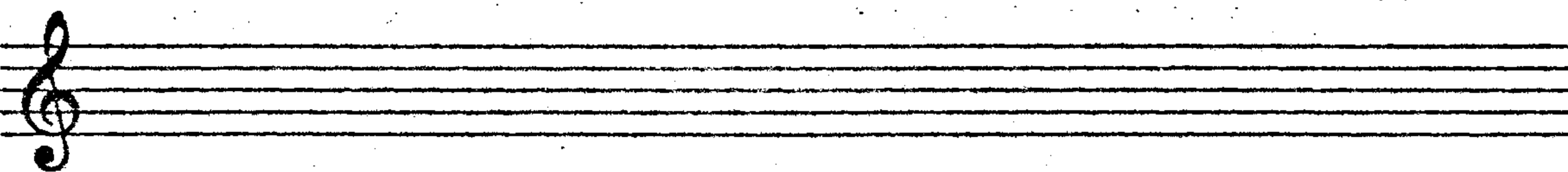

II. Секвенція: повторення мелодичної ланки
від різних ступенів.

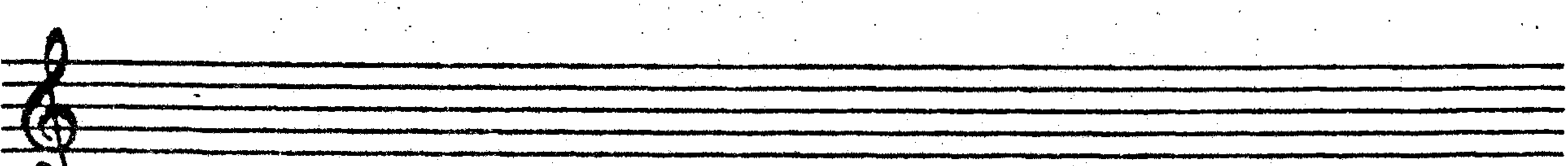
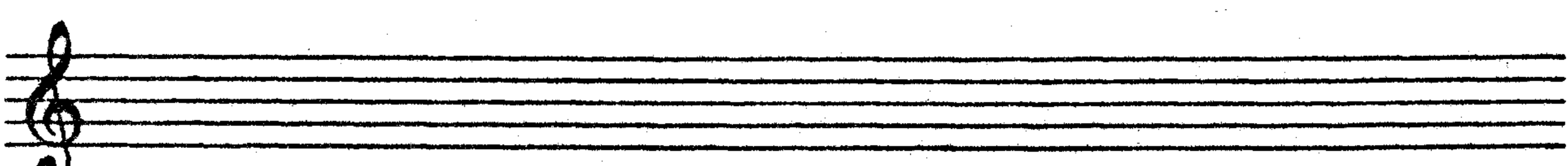
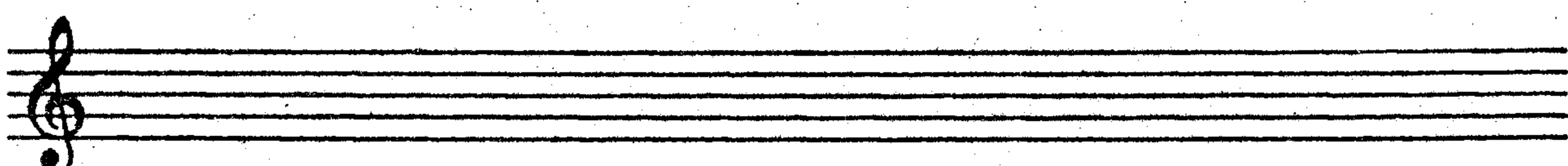
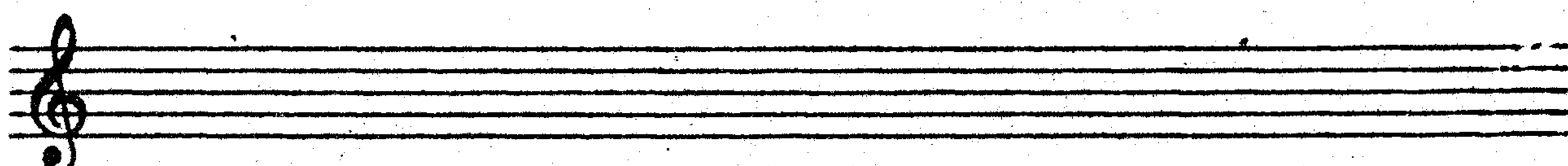
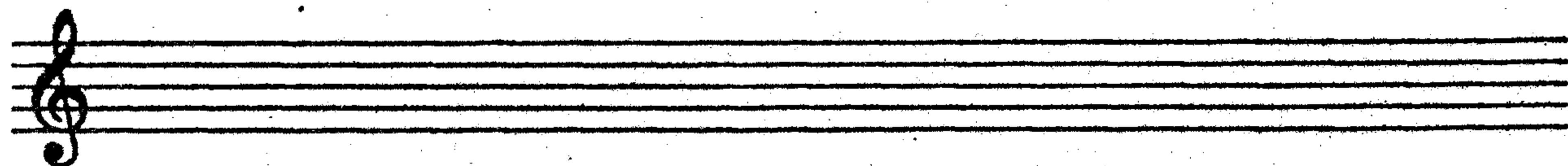
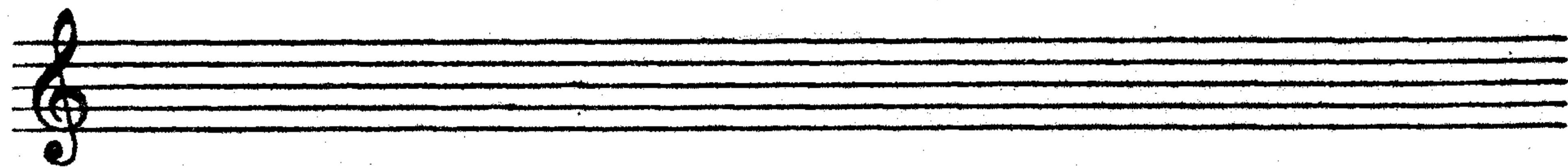
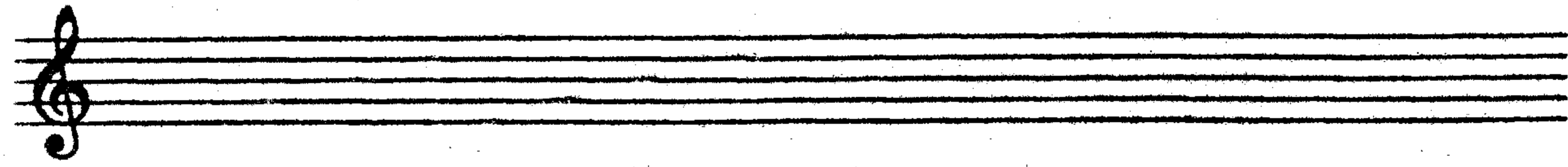
---

2. Дописати друге речення, використавши прийом секвентності:

ДИКТАНТИ

Навчально-методичне видання

Ткаченко Ірина Євгенівна

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З СОЛЬФЕДЖІО

II клас

Методичний посібник

Відповідальний за випуск

Редактор

Комп'ютерна верстка

Т.Б.Борисова

Т.Б.Борисова

Н.В.Семеній

Підписано до друку 29.10.03. Формат 60x84 1/16. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 5,12. Зам. 185. Тираж 200

Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, Київ, вул. Січневого повстання, 21